

UDRUŽENJE SUDIJA CRNE GORE

VODIČ KROZ KRIVIČNI I GRAĐANSKI POSTUPAK

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

IMPRESSUM

NAZIV PUBLIKACIJE

Vodič kroz krivični i građanski postupak

IZDAVAČ

Udruženje sudske posadice
Njegoševa 10
81 000 Podgorica, Crna Gora
Email: udruzenjesudjacg@gmail.com
www.udruzenjesudja.me

ZA IZDAVAČA

Hasnija Simonović

EKSPERT

Radojka Nikolić, sudija Vrhovnog suda u Podgorici
Mušika Dujović, Predsjednik Višeg suda u Podgorici

PREPRESS I GRAFIČKI DIZAJN

Jovica Tadić

ŠTAMPA

3M Makarije Podgorica

TIRAŽ

1000 primjera

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Izrada Vodiča kroz sudove Crne Gore je omogućena zahvaljujući podršci američkog naroda putem Agencije Sjedinjenih Država za međunarodni razvoj (USAID), kroz njen Program efikasnog upravljanja u Crnoj Gori. Mišljenje izraženo u Vodiču kroz sudove Crne Gore su mišljenja autora i ne odražavajuju nužno stavove USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

SADRŽAJ

UVOD	7
KRIVIČNI POSTUPAK	9
Pojam krivičnog djela	9
Krivično procesni subjekti	9
Krivični sud	9
Nadležnost krivičnog suda	9
Krivično vanraspravno vijeće	10
Stranke u postupku	11
Tužilac	11
Okrivljeni	12
Prepostavka nevinosti	12
Pravo na odbranu	13
Branilac okrivljenog	14
Tok krivičnog postupka	14
Izviđaj	14
Pozivanje građana	15
Zadržavanje	15
Mjere tajnog nadzora	15
Ostale radnje	16
Ovlašćenja i radnje policije u izviđaju	16
Krivična prijava	17
Oportunitet krivičnog gonjenja	18
Istraga	19
Cilj istrage	19
Pokretanje istrage	19
Istražne radnje (dokazne radnje u istrazi)	19
Državni tužilac (u fazi izviđaja)	19
Državni tužilac (u fazi istrage)	20
Ovlašćenja sudije za istragu i dokazne radnje za čije je naređivanje isključivo nadležan	21

Mjere za obezbeđenje prisustva okrivljenog	23
Optuženje	24
Sporazum o priznanju krivice	24
Glavni pretres	26
Prepostavke za održavanje	27
Faze glavnog pretresa	27
Presuda	27
Objavljivanje i pismena izrada	28
Vrste krivičnih sankcija	28
Kazne	29
Mjere upozorenja	30
Mjere bezbjednosti	30
Vaspitne mjere	31
Postupak po pravnim lijekovima	31
Redovni pravni lijekovi	31
Žalba na presudu prvostepenog suda	31
Kada se može izjaviti žalba?	31
Ko može izjaviti žalbu?	32
Da li je moguće odricanje od prava na žalbu ili odustanak od već izjavljenje žalbe?	32
Kakvo je dejstvo žalbe?	32
Razlozi za izjavljivanje žalbe?	32
Kako teče postupak po žalbi?	32
Žalba na presudu drugostepenog suda	33
Vanredni pravni lijekovi	33
Ponavljanje krivičnog postupka	34
Vanredno ublažavanje kazne	34
Zahtjev za zaštitu zakonitosti	34
Skraćeni postupak	35
Za koja krivična djela se sprovodi skraćeni postupak?	35
Kako se pokreće skraćeni postupak?	36
Pritvor u skraćenom postupku?	36
Uslovi za održavanje glavnog pretresa?	36
Presuda u skraćenom postupku i rok za izjavljivanje žalbe?	36
Šta je „ročište radi mirenja“?	36
Kada se skraćeni postupak ne može voditi?	36
Postupak za izricanje krivične sankcije bez glavnog pretresa	37
Posebni postupci	37
Postupak prema maloljetnicima	38
Postupak za krivična djela organizovanog kriminala	38

GRAĐANSKI POSTUPAK	39
Načela parničnog postupka	39
Nadležnost	40
Isključiva mjesna nadležnost	40
Nadležnost po izboru tužioca	40
Izuzeće	41
Stranke u postupku	42
Zastupnici stranaka	43
Punomoćnici	43
Treća lica u parnici	43
Jezik u postupku	44
Podnesci	44
Povraćaj u predašnje stanje	44
Zapisnici	44
Donošenje odluka	45
Dostavljanje pismena	45
Promjena adrese	45
Razmatranje i prepisivanje spisa	45
Parnični troškovi	46
Tok postupka	46
Tužba	46
Vrste tužbi	46
Protivtužba	47
Prekid i obustava postupka	47
Dokazi i izvođenje dokaza	48
Pipremanje glavne rasprave	48
Glavna rasprava	49
Mirno rješavanje sporova	49
Sudsko poravnjanje	49
Okončanje parnice	49
Pravni ljekovi u parničnom postupku	51
Redovni pravni lijek	51
Vanredni pravni ljekovi	52
Revizija	52
Zahtjev za zaštitu zakonitosti	53
Ponavljanje postupka	53
Posebni postupci	54
Vanparnični postupak	55
Učesnici u vanparničnom postupku	55
Pokretanje postupka	55

Odluke	56
Žalba	56
Ostali posebni postupci	57
Uređenje ličnih stanja	57
Uređenje porodičnih odnosa	57
Uređenje imovinskih odnosa	57
Postupak izvršenja i obezbjeđenja	57
Lica u postupku	58
Lica u postupku obezbjeđenja	58
Postupak izvršenja	58
Izvršne isprave	58
Vjerodostojne isprave	58
Sredstva i predmeti izvršenja	59
Odluke - rješenje i zaključak	60
Odlaganje izvršenja	60
Protivizvršenje	60
Postupak obezbjeđenja	61
Sredstva obezbjeđenja	61
Privremene mjere za obezbjeđenje novčanog potraživanja	61

UVOD

Poštovani,

Predstavljamo vam Vodič kroz krivični i građanski postupak, sa ciljem da na sveobuhvatan i razumljiv način predstavimo pravila i načine sprovođenja postupaka pomoću kojih se štite prava građana pred sudovima.

Imajući u vidu činjenicu da je znanje o krivičnom i građanskom postupku kod građana na niskom nivou, ovaj Vodič smo zamislili tako da pravnim „laicima“ predstavimo sve faze postupaka, kretanje stranaka u postupcima, način donošenja odluka, redovne i vanredne pravne ljekove i sve ostale relevantne pojmove koji su od značaja za kvalitetnu zaštitu prava. Takođe, Vodič će biti od koristi i stručnoj javnosti i institucijama, jer će na jednom mjestu biti dostupne sve informacije o postupcima.

Oba postupka su obrađena tako da se kreće od pojma postupka, kako bi se što bolje razumjela suština. Dalje, razrađuju se pojma stranaka u postupku, pokretanje postupaka, vođenje postupaka, pravni ljekovi, posebni postupci, itd.

Treba reći da je ovaj Vodič objavljen u okviru projekta Udruženja sudija Crne Gore, podržanom od strane USAID-a. Ovim Vodičem Udruženje sudija Crne Gore još jednom potvrđuje posvećenost u preuzimanju aktivnosti koje se odnose na transparentnost sudstva, njihovu promociju i približavanje građanima. Kroz ovaj Vodič Udruženje sudija Crne Gore želi pokazati da je od velike važnosti da ukupna javnost, opšta i stručna, budu dobro informisane o sudskim postupcima i time unaprijede zaštitu svojih prava i sprovođenje postupaka pred sudovima.

Kroz pripremu ovog Vodiča, Udruženje sudija Crne Gore želi dati svoj doprinos u procesu podizanja svijesti građana o načinu zaštite njihovih prava. Putem ovog Vodiča građani će dobiti temeljne i tačne informacije o pomenu tim postupcima, čime će se značajno smanjiti zloupotrebe u ovoj oblasti i obezbijediti sigurnost učesnika u postupcima. Pored toga, smatramo da će ovaj Vodič biti od koristi i onima koji su profesionalno vezani za pravosuđe, jer će im na praktičan i detaljan način pružiti sve korisne informacije.

Srdačno,

Hasnija Simonović
Predsjednik Udruženja sudija Crne Gore

KRIVIČNI POSTUPAK

Pojam krivičnog djela

Krivično djelo je djelo koje zakonom određeno kao krivično djelo, koje je protivpravno i koje je skrivljeno.

Krivično procesni subjekti

Vođenje svakog krivičnog postupka podrazumijeva prisustvo većeg broja lica, kao što su sudija, tužilac, okrivljeni, svjedoci, sudske vještaci i sl. Sva ova lica nazivaju se jednim imenom krivično procesnim subjektima, a njihova osnovna karakteristika je ta da je riječ o licima (fizičkim ili pravnim) koja u krivičnom postupku imaju određena prava i obaveze.

Krivični sud

U domaćem pravosudnom sistemu ne postoje posebni sudovi koji se bave samo suđenjem u krivičnim postupcima. U sudovima opšte nadležnosti vode se postupci u različitim materijama, pa je tako pojmom krivični sud obuhvaćen onaj organizacioni dio svakog suda, u koje spadaju krivično, istražno odjeljenje i maloljetničko odjeljenje, koja za razliku od parničnog ili ostavinskog odjeljenja, na primjer, postupaju u krivičnim predmetima.

Osnovna karakteristika krivičnog suda je isključivo pravo na izricanje krivičnih sankcija učiniocu krivičnog djela. Ove sankcije, krivični sud izriče nakon zakonom uređenog postupka, u kojem se kao jedno od prvih pitanja postavlja pitanje njegove nadležnosti.

Nadležnost krivičnog suda

U svakoj zemlji postoji veći broj različitih sudova - viših i nižih, kao i sudova vezanih za određeno područje - grad ili region. Jedno od prvih pitanja koje se u ovakvoj

situaciji postavlja je koji će od svih ovih sudova biti nadležan za suđenje izvršiocu određenog krivičnog djela. Ovo pitanje regulišu pravila o nadležnosti krivčnog suda koja određuju pravo i obavezu odeđenog suda da vodi i okonča određeni krivični postupak. Ova nadležnost može biti stvarna, mjesna i funkcionalna.

Stvarna nadležnost predstavlja prvi korak u utvrđivanju nadležnosti određenog suda za postupanje i ona daje odgovor na pitanje da li će u određenom postupku suditi osnovni, viši ili vrhovni sud. Osnovni kriterijum po kojem se određuje ova nadležnost je težina krivičnog djela za koje se sudi, koja se cijeni prema maksimalnoj kazni koja je u zakonu za to djelo predviđena. Tako je najveći broj krivičnih djela za koja je predviđena kazna zatvora do deset godina u nadležnosti osnovnih sudova (npr. krađe, lakše saobraćajne nezgode, tjelesne povrede), dok su teža krivična djela (ubistva, silovanja) u nadležnosti viših sudova. Viši sud je nadležan za postupanje u slučajevima kad je za krivično djelo zaprijećena kazna zatvora preko 10 godina. Vrhovni sud ne sudi u prvom stepenu, već odlucuje o pravnim lijekovima, nadležnosti nižih sudova, stara se o jedinstvenoj primjeni zakona itd. Stvarna nadležnost se određuje i po vrsti krivičnih djela, a na jedinstven način, za sve sudove, uređen je Zakonom o sudova.

Mjesna nadležnost znači određivanje koji će od stvarno nadležnih sudova suditi u konkretnom slučaju. Tako je u slučaju da je riječ o krivičnom djelu iz nadležnosti osnovnog suda, potrebno odrediti da li će u konkretnom slučaju suditi na primjer Osnovni sud u Podgorici ili u Osnovni sud u Danilovgradu. Osnovni kriterijum po kojem se određuje ova vrsta nadležnosti je mjesto na kojem je konkretno krivično djelo izvršeno pa će tako u slučaju izvršenja djela na teritoriji Podgorice, biti nadležan podgorički osnovni sud. Mjesna nadležnost se uređuje Zakonom o krivičnom postupku.

Funkcionalna nadležnost označava podjelu poslova unutar stvarno i mjesno nadležnog suda, i pravila o njoj daju odgovor na pitanje da li je za obavljanje određene radnje u postupku nadležno sudska vijeće, predsjednik vijeća ili sudija za istragu. Tako na primjer, u toku istrage o pritvoru optuženog odlučuje sudija za istragu, dok je tokom glavnog pretresa nadležno sudska vijeće.

Krivično vanraspravno vijeće

Krivično vanraspravno vijeće je posebno vijeće prvostepenog suda sastavljeno od trojice sudija, koje odlučuje o:

- žalbama protiv rješenja sudije za istragu i drugih rješenja kad je to zakonom određeno
- donosi odluke u prvom stepenu van glavnog pretresa, sprovodi postupak i donosi presudu po odredbama zakona koji se odnose na uzvršenje pravosnažne presude koju je izrekao inostrani sud;
- odlučuje o objavljinju podataka koji se odnose na poslovanje državnih organa, privrednih društava ili drugih pravnih lica, a koji podaci služe kao dokaz u krivičnom postupku;

- odlučuje o žalbi protiv rješenja kojim je izrečena novčana kazna;
- odlučuje o žalbi protiv rješenja kojim se određuju, produžavaju ili ukidaju mjera zabrane napuštanja mjesta boravišta, mjera zabrane posjećivanja određenih mesta i dr.;
- odlučuje o žalbi protiv rješenja sudske komisije za istragu o pritvoru;
- odlučuje o produženju pritvora po isteku mjesec dana od dana lišenja slobode okrivljenog po rješenju sudske komisije za istragu o određivanju pritvora;
- odlučuje van glavnog pretresa o pritvoru posle predaje optužnice sudu a do završetka glavnog pretresa;
- odlučuje o žalbi na rješenje sudske komisije za istragu kojim se pritvoreniku privremeno uskraćuju ili ograničavaju određena prava;
- odlučuje o žalbi na posebno rješenje o troškovima krivičnog postupka;
- odlučuje o neslaganju sudske komisije za istragu sa zahtjevom državnog tužioca za sprovođenje istrage i predlogom oštećenog kao tužioca za sprovođenjem određenih dokaznih radnji;
- vrši kontrolu optužnice i odlučuje o zahtjevu predsjednika vijeća pred kojim treba da se održi glavni pretres;
- odlučuje o određivanju ili ukidanju pritvora posle objavljivanja presude do njene pravosnažnosti;
- odučuje o preinačenju pravosnažne pesude bez ponavljanja krivičnog postupka (o nepravom ponavljanju krivičnog postupka-spajanju kazne);
- odlučuje o zahtjevu za ponavljanje krivičnog postupka;
- odlučuje o obustavi ili zamjeni mjere bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi, odnosno mijere bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja na slobodi;
- sprovodi postupak i donosi odluku o opozivanju uslovne osude u puštanju na uslovni otpust;
- izdaje naredbu za raspisivanje potjernice prema okrivljenom.

Stranke u postupku

U svakom krivičnom postupku postoje dvije strane koje su suprotstavljne pred sudom - tužilac i okrivljeni. One se u krivičnom - procesnom pravu nazivaju strankama.

Tužilac

Tužilac je stranka koja preduzima krivično gonjenje izvršioca krivičnog djela pred sudom. U domaćem procesnom pravu, pored državnog tužioca optužbu mogu zastupati i oštećeni kao tužilac i privatni tužilac.

Državni tužilac se najčešće pojavljuje kao tužilac u krivičnom postupku. On preduzima krivično gonjenje svih onih izvršilaca krivičnog djela za čije je kažnjavanje zain-

tersovano čitavo društvo i gdje se gonjenje preduzima bez obzira na stav lica koje je ovim djelima oštećeno. Riječ je o tzv. krivičnim djelima za koja se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti.

Oštećeni kao tužilac je lice čije je lično i imovinsko pravo povrijedjeno izvršenjem krivičnog djela, koje preduzima ili nastavlja krivično gonjenje lica za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti, u slučaju da državni tužilac koji je prvenstveno nadležan, odbaci krivičnu prijavu ili odustane od daljeg krivičnog gonjenja. Na taj način data je mogućnost licu koje je oštećeno krivičnim djelom za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti, da u slučaju da državni tužilac iz bilo kojeg razloga nađe da više gonjenju nema mjesta, gonjenje samostalno nastavlja.

Privatni tužilac preduzima krivično gonjenje za određeni broj krivičnih djela, koja prvenstveno pogadaju privatne a ne opšte interese, i za koja nije previđeno gonjenje od strane javnog tužioca, već je preduzimanje krivičnog gonjenja ostavljeno licima koja su ovim krivičnim djelima oštećena. U takvima slučajevima, lica koja se odluče na pokretanje krivičnog postupka pred sudom, nazivaju se privatnim tužiocima. Riječ je o lakšim krivičnim djelima, koja su izričito u zakonu predviđena kao krivična djela za koja se gonjenje preduzima po privatnoj tužbi.

Okrivljeni

Okrivljeni je lice prema kome se vodi krivični postupak (lice u odnosu na koje je donijeta naredba o sporvođenju istrage ili podnijeta optužnica, optužni predlog ili privatna tužba), zbog osnovane sumnje da je izvršilo krivično djelo. Prije donošenja nardebe o sprovodenju istrage, odnosno podnošenja neposredne optužnice, lice prema kome je nadležni državni organ preuzeo neku radnju zbog postojanja osnova sumnje da je učinilo krivično djelo ima status osumnjičenog. Okrivljeni je lice protiv koga je donesena naredba o sprovodenju istrage ili protiv koga je podignuta optužnica, optužni predlog ili privatna tužba ili lice protiv kog je pokrenut posebni postupak za primjenu mjera bezbjednosti obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi i obavezno psihijatrijsko liječenje na slobodi. Status optuženog lice, u toku krivičnog postupka dobija kada optužnica stupa na pravnu snagu. Kada se krivični postupak okonča pravosnažno presudom ili pravosnažnim rješenjem o kažnjavanju kojim je utvrđeno da je lice krivo, isto dobija status osuđenog. Izraz okrivljeni može se koristiti u krivičnom postupku kao opšti naziv za okrivljenog, optuženog i osuđenog.

Prepostavka nevinosti

Prema Zakoniku o krivičnom postupku niko se ne može smatrati krivim zbog izvršenja krivičnog djela dok to ne bude utvrđeno pravosnažnom odlukom suda. To dru-

gim riječima znači da je obaveza svih učesnika u postupku i onih koji postupak prate i o njemu izvještavaju da se, čak i u slučaju kad je krivica nekog lica očigledna, sve do pravosnažne sudske odluke kojom je krivica ustanovljena, prema okriviljenom odnose kao prema nevinom licu.

Pravo na odbranu

Pravo na odbranu je osnovno pravo okriviljenog. To pravo podrazumijeva niz drugih prava koja pripadaju tom licu među kojima su najvažnija:

1. Pravo na obavljanje o djelu za koje se tereti i osnovima sumnje protiv njega o čemu mora biti obaviješten već prilikom prvog saslušanja.
2. Pravo da bude saslušan i da se izjasni o svim činjenicama i dokazima koji ga terete i iznese sve činjenice i dokaze koji mu idu u korist.
3. Pravo na upotrebu svog jezika koje podrazumijeva da lice ima pravo da upotrebljava svoj jezik u koliko se postupak ne vodi na jeziku tog lica. Ovo pravo podrazumijeva da će se omogućiti prevodenje, kako usmeno, tako i pismeno svih pismenih dokaza, da će lice lišeno slobode odmah na svom jeziku ili jeziku koji razumije biti obaviješteno o razlozima lišenja slobode, upoznato sa svojim pravima, a posebno pravo na branioca-advokata.
4. Pravo na branioca podrazimijeva da okriviljeni ima pravo da izabere da li će se braniti sam ili će uzeti branioca odnosno advokata. Okriviljeni ima pravo da sam izabere ko će biti njegov advokat. Ako okriviljeni sam ne uzme branioca a radi se o situaciji kada lice mora imati branioca (npr. kada je okriviljeni u pritvoru), tada mu branioca postavlja sud. Okriviljeni prije prvog saslušanja mora biti upoznat da ima pravo na branioca i da branilac može prisustvovati njegovom saslušanju, dok tokom prvog saslušanja mora biti upoznat da ne mora da daje nikakve izjave niti da odgovara na postavljena pitanja, a da sve što izjavi može biti upotrijebljeno kao dokaz.
5. Okriviljeni ima pravo da u najkraćem roku bude izведен pred sud i da mu se sudi bez odlaganja što podrazumijeva obavezu suda da sudi u razumnom roku, bez odugovlačenja i da spriječi svaki pokušaj zloupotrebe prava koji bi doveo odugovlačenja postupka.
6. Zabrana upotrebe sile prema okriviljenom podrazumijeva zabranu da se od okriviljenog upotreblom sile, prijetnje ili na drugi nacin zahtijeva da nešto prizna, zatim zabranu nasilja nad licima lišenim slobode.
7. Okriviljeni prilikom prvog saslušanja ima pravo da se koristi svojim bilješkama, pravo da bude saslušan uz puno poštovanje njegove ličnosti.

Branilac okrivljenog

Branilac je advokat koji tokom krivičnog postupka pruža pravnu pomoć okrivljenom. Za branioca se može uzeti samo advokat, a isti je dužan da podnese punomoćje organu pred kojim se vodi postupak. Okrivljeni sam odlučuje da li će tokom postupka imati branioca ili ne.

Obavezna odbrana je izuzetak od predhodnog pravila, kada okrivljeni mora imati branioca, bez obzira da li on to želi ili ne. Tako okrivljeni mora imati branioca u sledećim slučajevima:

1. Ako je okrivljeni lice sa posebnim potrebama, zbog kojih nije sposobno da se samo uspješno brani ili ako se postupak vodi zbog krivičnog djela za koje se može izreći najduža kazna zatvora, već prilikom prvog saslušanja.
2. Poslije podignute optužnice zbog krivičnog djela za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora u trajanju od 10 godina, okrivljeni mora imati branioca u vrijeme dostavljanja optužnice.
3. Okrivljeni kome je određen pritvor mora imati branioca dok je u pritvoru.
4. Okrivljeni kome se sudi u odsustvu, mora imati branioca čim sud doneše rješenje o suđenju u odsustvu.

I u slučaju obavezne odbrane okrivljeni može sam da izabere advokata, a tek ukoliko to sam ne učini, sud mu sam postavlja branioca. Takav branilac naziva se branilac po službenoj dužnosti.

Tok krivičnog postupka

Svaki krivični postupak prolazi kroz određene faze. Osnovne među njima su faza izviđaja, istrage, optuženja, glavnog pretresa i postupka po žalbi i vanrednim pravnim lijekovima.

Izviđaj

Izviđaj predstavlja dio postupka u kome organi uprave nadležne za policijske poslove (policije) obavljaju poslove na otkrivanju krivičnih dijela i učinilaca, odnosno postupak u kome policija kada postoji sumnja da je učinjeno krivično djelo radi na pronalaženju učinjoca krivičnog djela, da se učinilac ili saučesnik ne sakrije ili ne pobegne, da se otkriju ili obezbijede tragovi krivičnog djela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, kao i prikuplja sva obavještenja koja bi mogla biti od koristi za uspješno vođenje krivičnog postupka.

Pozivanje građana

Tokom ovog dijela postupka policija ima po zakonu pravo da poziva građane radi prikupljanja obavještenja o krivičnom djelu i učiniocu a koja se ne smiju prikupljati prinudno niti uz obmanu ili iscrpljivanje, a policija mora da poštuje ličnost i dostojanstvo građana. Ako policija u toku prikupljanja obavještenja ocijeni da pozvani građanin može biti osumljičeni, dužna je da o tome odmah obavijesti državnog tužioca koji će zatražiti od policije da mu dovede osumljičenog ukoliko ocijeni da je njegovo saslušanje prije donošenja naredbe o sprovođenju istrage neophodno.

Zadržavanje

Ovlašćeni policijski službenici mogu neko lice lišiti slobode, ako postoji neki od razloga za određivanje pritvora predviđenih zakonom, ali su dužni da o tome odmah obavijeste državnog tužioca, sačine službenu zabilješku koja obavezno sadrži vrijeme i mjesto lišenja slobode i da to lice, bez odlaganja sprovedu državnom tužiocu. U slučaju da lice lišeno slobode ne bude sprovedeno državnom tužiocu u roku od 12 časova od časa lišenja slobode, policija je dužna da to lice pusti na slobodu. Osumljičenog lišenog slobode državni tužilac može izuzetno a najduže 48 časova od časa lišenja slobode zadržati, i o tome mora da doneše posebno rješenje. Izuzetno, po odobrenju državnog tužioca, a uz pristanak osumljičenog i prisustvo branioca, policija može da sasluša osumljičenog.

Mjere tajnog nadzora

Ako postoje osnovi sumnje da je neko lice samo ili u saučesništvu sa drugim izvršilo, vrši ili se priprema za vršenje krivičnih djela za koja se može izreći kazna zatvora u trajanju 10 godina ili teža kazna, sa elementima organizovanog kriminala, protiv bezbjednosti računarskih podataka, sa elementima korupcije, i protiv čovječnosti, a na drugi način se ne mogu prikupiti dokazi ili bi njihovo prikupljanje zahtjevalo ne-srazmjerni rizik ili ugrožavanje života ljudi, prema tim licima mogu se odrediti mjere tajnog nadzora:

1. tajni nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora, odnosno druge komunikacije koja se vrši putem sredstava za tehničku komunikaciju na daljinu, kao i privatnih razgovora koji se obavljaju u privatnim ili javnim prostorijama ili na otvorenom;
2. tajno fotografisanje i vizuelno snimanje u privatnim prostorijama
3. tajno praćenje i tehničko snimanje lica i predmeta, a ako okolnosti slučaja ukazuju da će se sa najmanje povreda prava na privatnost prikupiti dokazi, prema tim licima mogu se odrediti mjere tajnog nadzora:

4. simulirana kupovina predmeta ili lica i simulirano davanje i primanje mita
5. praćenje prevoza i isporuke predmeta krivičnog djela
6. snimanje razgovora uz predhodno informisanje i saglasnost jednog od učesnika razgovora
7. angažovanje prikrivenog isljednika i saradnika.

Mjere navedene pod 1, 2 i 3 na obrazloženi predlog državnog tužioca, pisanom naredbom određuje sudija za istragu, dok mjere navedene pod 4, 5, 6 i 7 na obrazloženi predlog policije pisanom naredbom određuje državni tužilac.

Ostale radnje

Ovlašćeni službenici policije imaju pravo da tokom izviđaja oduzmu privremeno predmete koji mogu poslužiti kao dokaz i mogu pretresati stanove i druge prostorije ukoliko je to potrebno da bi se uhvatio učinilac krivičnog djela da bi se spriječilo vršenje krivičnog djela ili radi spašavanja ljudi i imovine. Privremeno oduzeti predmeti moraju biti vraćeni vlasniku ako, krivični postupak ne bude pokrenut, odnosno istraža ne započne u roku od 6 mjeseci od dana donošenja rješenja o privremenom oduzimanju.

Ovlašćenja i radnje policije u izviđaju

Ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti, policija je dužna da obavijesti državnog tužioca i samoinicijativno ili po zahtjevu državnog tužioca preduzme potrebne mjere da se pronađe učinilac krivičnog djela, da se učinilac ili saučesnik ne sakrije ili ne pobegne, da se otkriju ili obezbijede tragovi krivičnog djela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, kao i da prikuplja sva obavještenja koja bi mogla biti od koristi za uspješno vođenje krivičnog postupka.

U cilju ispunjenja navedenih dužnosti ovlašćeni službenici policije mogu da:

- traže obavještenje od građana;
- primijene poligrafsko testiranje;
- izvrše analiziranje glasa;
- izvrše anti-teroristički pregled;
- ograniče kretanje određenih lica na određenom prostoru za potrebno vrijeme;
- javno raspišu nagradu u cilju prikupljanja obavještenja;
- zatraže od pružaoca usluga elektronskih komunikacija provjeru identičnosti telekomunikacijskih adreha koje su u određenom vremenu uspostavile vezu;
- izvrše potreban pregled prevoznih sredstava, putnika i prtljaga;

- preduzmu potrebne mjere u vezi sa utvrđivanjem identiteta lica i istovjetnosti predmeta;
- uzmu uzorak za DNK analizu;
- raspiše potragu za licima i stvarima za kojima se traga;
- pregleda određene objekte i prostorije državnih organa, privrednih društava, drugih pravnih lica i preduzetnika u prisustvu odgovornog lica, ostvari uvid u njihovu dokumentaciju i po potrebi je oduzme;
- kao i da preduzmu druge potrebne radnje i mjere u skladu sa zakonom.

O činjenicama i okolnostima koje su utvrđene prilikom preduzimanja pojedinih radnji, a mogu biti od interesa za krivični postupak, kao i o predmetima koji su pronađeni ili oduzeti sastavlja se zapisnik ili službena zabilješka, dok izvršenje pojedinih radnji policija može da zabilježi i uređajem za audio ili audiovizuelno snimanje, koji snimci se takođe prilažu zapisniku, odnosno službenoj zabilješći.

Postoje radnje koje preduzima policija u fazi izviđaja, a imaju dokaznu snagu i mogu se, kao dokazno sredstvo, koristiti u toku krivičnog postupka. Tako, izuzetno, a po odobrenju državnog tužioca, te uz pristanak osumnjičenog i uz prisustvo branioca (ako osumnjičeni sam ne uzme branioca, državni tužilac će mu po službenoj dužnosti, po njegovom izboru, postaviti branioca sa spiska Advokatske komore), policija može da saluša osumnjičenog, u skladu sa relevantnim odredbama koje se tiču načina sa-slušanja okrivljenog. O saslušanju osumnjičenog sastavlja se zapisnik, koji se osumnjičenom čita i koji on potpisuje i u zapisnik se unose sve primjedbe koje je osumnjičeni dao. Osim toga, policija može, i prije pokretanja istrage, privremeno oduzeti predmete koji mogu poslužiti kao dokaz u krivičnom postupku, ako postoji opasnost od odlaganja, te pretresti stan i druge prostorije bez naredbe suda, ako držalac stana to traži, ili ako je to neophodno radi sprječavanja vršenja krivičnog djela ili neposrednog hvatanja učinjoca krivičnog djela ili radi spašavanja ljudi i imovine.. Takođe, ukoliko državni tužilac nije u mogućnosti da odmah izade na lice mjesta, policija može sama izvršiti uviđaj i odrediti potrebna vještačenja koja ne trpe odlaganje, osim obdukcije i ekshumacije leša (ako državni tužilac stigne na lice mjesta u toku vršenja uviđaja, on može preuzeti vršenje ovih radnji).

Krivična prijava

Za podnošenje krivične prijave dovoljni su osnovi sumnje (indicije) da je neko lice učinilo krivično djelo. Prijava se podnosi nadležnom državnom tužiocu, pisano ili usmeno. Svako treba da prijavi krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti, a dužan je da prijavi krivično djelo čijim izvršenjem je oštećeno maloljetno lice.

Službena i odgovorna lica u državnim organima, organima lokalne samouprave, javnim preduzećima i ustanovama dužni su da prijave krivična djela za koja se goni

po službenoj dužnosti, a o kojima su obaviještena ili za koja saznaju u vršenju svoje dužnosti. Pomenuti podnosioci krivične prijave navešće dokaze koji su im poznati i preduzeće mjere da bi se sačuvali tragovi krivičnog djela, predmeti na kojima je ili pomoću kojih je učinjeno krivično djelo, predmeti nastali izvršenjem krivičnog djelai drugi dokazi.

U praksi, krivičnu prijavu najčešće podnosi policija, i to nakon radnji sprovedenih u stadijumu izviđaja, kao obavještenje o tome da postoje osnovi sumnje (dokazi koji ukazuju) da je određeno lice izvršilo određeno krivično djelo.

Krivičnu prijavu, nakon razmatranja, državni tužilac može obrazloženim rješenjem odbaciti, zatim, ukoliko iz same prijave ne može ocijeniti da li su vjerovatni njeni navodi ili ne pružaju dovoljnu osnovu za odbacivanje ili donošenje naredbe o sprovođenju istrage (a naročito ako je izvršilac nepoznat), državni tužilac će prikupiti potrebna obavještenja (pozvaće podnosioca prijave, prijavljeno lice ili druga lica za koja ocijeni da mogu pružiti relevantne podatke od značaja za donošenje odluke po prijavi), ili će, konačno, krivičnu prijavu procesuirati – pokrenuće pred nadležnim sudom krivični postupak naredbom o sprovođenju istrage ili podnošenjem neposredne optužnice ili optužnog predloga.

Krivična prijava podnijeta za krivično djelo koje se ne goni po službenoj dužnosti tretiraće se kao privatna (krivična) tužba.

Oportunitet krivičnog gonjenja

Državni tužilac može odložiti krivično gonjenje za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, kada nađe da ne bi bilo cjelishodno da se void krivični postupak, s obzirom na prirodu krivičnog djela i okolnosti pod kojima je učinjeno, raniji život učinioca i njegova lična svojstva, ako osumnjičeni prihvati ispunjenje jedne ili više od sljedećih obaveza: da otkloni štetnu posljedicu nastalu izvršenjem krivičnog djela ili da naknadi pričinjelu štetu; da ispuni dospjele obaveze izdržavanja, odnosno druge obaveze utvrđene pravosnažnom sudskom odlukom; da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove; da obavi određeni društveno korisni ili humanitarni rad. Osumnjičeni je dužan da prihvacienu obavezu izvrši u roku ne dužem od šest mjeseci.

Državni tužilac može odbaciti krivičnu prijavu za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, ukoliko je osumnjičeni zbog stvarnog kajanja spriječio nastupanje štete ili je štetu u potpunosti već naknadio, a državni tužilac, prema okolnostima slučaja, ocijeni da izricanje krivične sankcije ne bi bilo pravično.

Istraga

Cilj istrage

Istraga je dio krivičnog postupka, do kojeg dolazi kad postoji osnovana sumnja da je određeno lice učinilac krivičnog djela. Istragu sprovodi državni tužilac. U istrazi će se prikupiti dokazi i podaci koji su potrebni državnom tužiocu za donošenje odluke o podizanju optužnice ili o obustavi istrage i dokazi za koje postoji opasnost da se neće moći ponoviti na glavnom pretresu ili bi njihovo izvođenje bilo otežano, kao i drugi dokazi koji mogu biti od koristi za postupak, a čije se izvođenje, s obzirom na okolnosti slučaja, pokazuje cjelishodnim.

Pokretanje istrage

Istragaseprovodinaosnovunaredbeosprovođenjuistragenadležnogdržavnog tužioca, a protiv određenog lica, kada državni tužilac ocijeni da navodi u krivičnoj prijavi i prilozi uz krivičnu prijavu ukazuju da postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo koje mu se stavlja na teret. Osnovana sumnja prepostavlja veći stepen vjerovatnoće od osnova sumnje iz krivične prijave.

Istražne radnje (dokazne radnje u istrazi)

Tokom istrage državni tužilac preduzima istražne radnje – sasušava okrivljenog, svjedočke, određuje vještačenje, vrši uviđaj i preduzima sve radnje koje su neophodne da bi se prikupili dokazi i činjenice o tome da li krivični postupak treba nastaviti, odnosno podići optužnicu, ili obustaviti krivični postupak, odnosno istragu.

Državni tužilac (u fazi izviđaja)

- izdavanjem obavezujućih nalogu ili neposrednim rukovođenjem usmjerava radnje organa uprave nadležnog za policijske poslove
- određuje sprovođenje uviđaja ili rekonstrukcije
- pisanom naredbom određuje sprovođenje vještačenja od strane lica koje raspolaže potrebnim stručnim znanjem
- osumnjičeno lice koje je lišeno slobode može zadržati najduže 48 časova od časa lišnja slobode, ako ocijeni da postoje neki od razloga za određivanje pritvora, o čemu u roku od 2 časa donosi rješenje i uručuje isto zadržanom licu i braniocu
- dužan je da licu lišenom slobode (u slučaju da po obavještenju od strane policije ocijeni da je saslušanje osumnjičenog lica neophodno prije donošenja naredbe o sprovođenju istrage) koje mu je dovedeno omogući i pomogne da nađe branionca, a ako branilac ne dođe u roku od 4 časa nakon uspostavljanja kontakta ili izjavи da ne želi da uzme branionca (ako je odbrana obavezna, postaviće mu se branilac po

službenoj dužnosti) saslušaće ga u roku trajanja vremena zadržavanja (48 časova od časa lišenja slobode)

- kad donese rješenje o zadržavanju, a ocijeni da i dalje postoje razlozi za određivanje pritvora, predlaže sudiji za istragu da se osumnjičenom odredi pritvor
- ukoliko ocijeni da je pozvanog građanina potrebno saslušati u svojstvu svjedoka, obaviće saslušanje i prije donošenja naredbe o sprovođenju istrage
- na obrazloženi predlog policije pisanom naredbom određuje simuliranu kupovinu predmeta ili lica i simulirano davanje i primanje mita, potom praćenje prevoza i isporuke predmeta krivičnog djela, snimanje razgovora uz prethodno informisanje i saglasnost jednog od učesnika razgovora, kao i angažovanje prikivenog isljednika i saradnika (mjere tajnog nadzora)
- ukoliko postoji opasnost da se lice uslijed starosti, bolesti ili drugih važnih razloga neće moći saslušati na glavnom pretresu, predložiće sudiji za istragu da to lice sasluša u svojstvu svjedoka
- obrazloženim rješenjem odbacuje prijavu ako iz same prijave proističe da prijavljeno djelo nije krivično djelo, ili nije krivično djelo za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti, ako je nastupila zastarjelost ili je djelo obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem ili ako postoje druge okolnosti koje isključuju gonjenje (taj akt u roku od 8 dana dostavlja podnosiocu prijave i oštećenom)
- ako iz same prijave ne može ocijeniti vjerovatnost njenih navoda ili ako ti podaci ne pružaju dovoljno osnova za donošenje odluke, a naročito ako je izvršilac nepoznat, sam će ili posredstvom drugih organa prikupiti sva potrebna obavještenja
- radi razjašnjenja određenih stručnih pitanja koja se postavljaju kod odlučivanja o krivičnoj prijavi, može zatražiti potrebna obavještenja od lica odgovarajuće struke
- može uvijek tražiti da ga policija obavijesti o preduzetim mjerama
- odlaže krivično gonjenje i odbacuje krivičnu prijavu iz razloga pravičnosti

Državni tužilac (u fazi istrage)

- donosi naredbu za sprovođenje istrage
- sprovodi istragu (priključi dokaze i podatke potrebne za donošenje odluke o podizanju optužnice ili o obustavi istrage)
- u naredbi za sprovođenje istrage predlaže sudiji za istragu da se okrivljenom izrekne jedna ili više mjera nadzora
- u naredbi za sprovođenje istrage predlaže sudiji za istragu da se okrivljenom koji je zadržan, odnosno lišen slobode, odredi pritvor
- povjerava izvršenje pojedinih dokaznih radnji državnom tužiocu na čijem području treba preduzeti te radnje
- na njegov zahtjev ili po njegovom odobrenju policija će fotografisati okrivljenog, uzeti mu otiske prstiju ili uzorak pljuvačke radi obavljanja DNK analize
- po potrebi preduzima i dokazne radnje koje sa već mu povjerenim radnjama stope u vezi ili iz njih proističu

- zahtjeva od sudije za istragu donošenje naredbe o ekshumaciji leša
- donosi naredbu o proširenju istrage na drugo krivično djelo ili protiv drugog lica
- obaveštava na pogodan način branioca, oštećenog, punomoćnika oštećenog i okrivljenog o vremenu i mjestu sproveđenja dokaznih radnji kojima oni mogu prisustvovati (osim kad postoji opasnost od odlaganja); takođe, odlučuje o predložima navedenih lica da se radi razjašnjenja stvari postave određena pitanja svjedoku ili vještaku, te im dozvoljava neposredno postavljanje pitanja
- radi razjašnjenja pojedinih tehničkih ili drugih stručnih pitanja koja se postavljaju u vezi s pribavljenim dokazima ili prilikom saslušanja okrivljenog ili preuzimanja drugih dokaznih radnji, od lica odgovarajuće struke (ili odgovarajuće stručne ustanove) traži potrebna objašnjenja
- naređuje licima koja saslušava ili koja prisustvuju dokaznim radnjama ili razgledaju spise istrage da čuvaju kao tajnu određene činjenice ili podatke koje su tom prilikom saznala
- održava red za vrijeme preuzimanja dokaznih radnji, a učesnike u postupku štiti od uvrede, prijetnje i svakog drugog napada
- u zakonom predviđenim slučajevima naredbom prekida istragu (a nastavlja je po prestanku izvjesnih smetnji koje su prekid prouzrokovale)
- podiže neposrednu optužnicu (ukoliko prikupljeni podaci koji se odnose na krivično djelo i okrivljenog, koji je prethodno saslušan, pružaju dovoljno osnova za takvu odluku)
- prije završene istrage pribavlja podatke o okrivljenom, ako nedostaju ili ih treba provjeriti, te određuje zdravstvene pregledе ili psihološka ispitivanja okrivljenog kad je potrebno da se dopune podaci o ličnosti okrivljenog
- okončava istragu kad nađe da je stanje stvari u istrazi dovoljno razjašnjeno i o tome sačinjava službenu zabilješku
- nakon završene istrage, u roku od 15 dana podiže optužnicu ili obustavlja istragu

Ovlašćenja sudije za istragu i dokazne radnje za čije je naređivanje isključivo nadležan

Naredbu za pretresanje stana, drugih prostorija i lica, kao i naredbu za privremeno oduzimanje predmeta, na predlog državnog tužioca donosi sudija za istragu. Na zahtjev državnog tužioca, sudija za istragu donosi naredbu za sproveđenje ekshumacije leša. U slučaju neslaganja sudije za istragu sa navedenim predlogom, odnosno zahtjevom, odluku o tome donosi krivično vanraspravno vijeće postupajućeg suda. Sudija za istragu će u toku roka zadržavanja okrivljenog od strane državnog tužioca saslušati okrivljenog i odlučiti da li će odrediti pritvor ili odbiti predlog za određivanje pritvora. Kada su u pitanju mjere tajnog nadzora, kao što je već navedeno, sudija za istragu će (uz ispunjenje odgovarajućih uslova, odnosno u određenim slučajevima) pisanom naredbom, a na obrazloženi predlog državnog tužioca, odrediti tajni nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora, odnosno druge komunikacije koja se vrši putem

sredstava za tehničku komunikaciju na daljinu, kao i privatnih razgovora koji se obavljaju u privatnim ili javnim prostorijama ili na otvorenom, zatim tajno fotografisanje i vizuelno snimanje u privatnim prostorijama, kao i tajno praćenje i tehničko snimanje lica i predmeta.

Sudija za istragu može u svako doba da obilazi pritvorena lica, da sa njima razgovara i od njih prima pritužbe. Sudija za istragu može, po službenoj dužnosti ili na predlog državnog tužioca, pritvorenom licu rješenjem (protiv kojeg je dozvoljena žalba) privremeno uskratiti ili ograničiti nabavku i korišćenje štampe, ako bi uslijed toga mogla da nastane šteta za vođenje postupka. Po odobrenju sudske komisije za istragu, a po potrebi i pod njegovim nadzorom ili nadzorom lica koje on odredi, u granicama kućnog reda, pritvorenog lice mogu posjećivati supružnik ili lice sa kojim živi u trajnoj vanbračnoj zajednici i njegovi bliski srodnici, a po njegovom zahtjevu i doktor medicine i druga lica. Pojedine posjete mogu se i zabraniti, ukoliko bi uslijed toga mogla nastati šteta za vođenje postupka. Takođe, sudija za istragu mora biti obaviješten o obilasku pritvorenog lica (na njegov zahtjev) od strane diplomatskog i konzularnog predstavnika strane države. Pritvorenog lice može se dopisivati sa licima van zatvora samo sa znanjem i pod nadzorom sudske komisije za istragu. Sudija za istragu može zabraniti slanje i primanje pisama i drugih pošiljki štetnih za vođenje postupka. Sudija za istragu odlučuje o žalbi na rješenje donijeto od strane lica koje rukovodi zatvorom (ili lica koje on za to ovlasti) o disciplinskom kažnjavanju pritvorenog lica.

Po odobrenju sudske komisije za istragu, državni tužilac (a izuzetno i policija kad joj to povjeri državni tužilac) može prikupljati obavještenja od lica koja se nalaze u pritvoru, ako je to potrebno radi otkrivanja ili razjašnjavanja drugih krivičnih djela i učinilaca. Vrijeme prikupljanja obavještenja određuje sudska komisija za istragu, u čijem prisustvu (ili drugog sudske komisije kojeg on odredi) će se i sprovesti ova radnja.

Sudija za istragu odlučuje o žalbi protiv rješenja o zadržavanju osumnjičenog od strane državnog tužioca.

Sudija za istragu odlučuje o predlogu državnog tužioca za određivanjem pritvora, a nakon što sasluša zadržano lice o svim okolnostima koje mogu biti od značaja za donošenje odluke. Ako državni tužilac u toku zadržavanja (48 časova od časa lišenja slobode) nije donio i sudu predao naredbu o sprovođenju istrage, niti to učini u roku od 48 časova od časa određivanja pritvora, sudska komisija za istragu će pritvoreno lice pustiti na slobodu.

Na predlog državnog tužioca, sudska komisija za istragu će saslušati kao svjedoka lice za koje postoji opasnost da se uslijed starosti, bolesti ili drugih važnih razloga neće moći saslušati na glavnom pretresu. U slučaju neslaganja, odluku donosi krivično vanravnički vijeće.

Na obrazloženi predlog svjedoka, okrivljenog, branioca ili državnog tužioca, sudska komisija za istragu donosi rješenje o posebnom načinu učestvovanja i saslušanja zaštićenog svjedoka.

Sudija za istragu će sam ili na predlog državnog tužioca novčanom kaznom u iznosu do 1 000 € kazniti učesnika postupka ili drugo lice koje za vrijeme preduzimanja

dokaznih radnji i nakon opomene narušava red, vrijeđa učesnike postupka, prijeti im ili im ugrožava bezbjednost.

U fazi istrage, na zahtjev stranaka određene dokazne radnje može sprovesti sudija za istragu, ako posebne okolnosti očigledno ukazuju da takve radnje neće moći da se ponove na glavnem pretresu ili bi izvođenje dokaza na glavnem pretresu bilo nemoguće, odnosno znatno otežano.

Oštećeni kao tužilac ovlašten je da prije podizanja neposredne optužnice, ukoliko ocijeni neophodnim, podnese predlog za sprovođenje određenih dokaznih radnji sudiji za istragu. U slučaju neslaganja sudije za istragu sa predlogom, odluku donosi krivično vanraspravno vijeće.

Kad se u toku postupka (istrage) utvrди da je okrivljeni umro, sudija za istragu će rješenjem obustaviti krivični postupak.

Mjere za obezbjeđenje prisustva okrivljenog

Mjere za obezbjeđenje prisustva okrivljenog su mjere koje organ koji vodi postupak ima na raspolaganju u svrhu obezbjeđenja njegovog prisustva i za nesmetano vođenje krivičnog postupka. To su poziv, dovođenje, mjere nadzora, jemstvo i pritvor. Pozivanje je redovna i najblaža mјera obezbjeđenja prisustva okrivljenog, koja se sastoji u dostavljanju zatvorenog pisanog poziva, koji okrivljenom upućuje organ koji vodi krivični postupak. Poziv sadrži: naziv i adresu organa koji poziva, ime i prezime okrivljenog, zakonski naziv krivičnog djela koje mu se stavlja na teret, mjesto gdje okrivljeni ima da dođe, dan i čas kad treba da dođe, naznačenje da se poziva u svojstvu okrivljenog i upozorenje da će u slučaju nedolaska biti prinudno doveden, službeni pečat i ime i prezime državnog tužioca, odnosno sudije, koji poziva.

Dovođenje okrivljenog primjenjuje se ako uredno pozvani okrivljeni ne dođe, a svoj izostanak ne opravda, ili ako se nije moglo izvršiti uredno dostavljanje poziva, a iz okolnosti očigledno proizilazi da okrivljeni izbjegava prijem poziva, ili ako je donijeto rješenje o pritvoru. Naredbu za dovođenje okrivljenog izdaje sud ili državni tužilac, a izvršava je policija.

Ako postoje okolnosti koje ukazuju da bi okrivljeni mogao pobjeći, sakriti se, otici u nepoznato mjesto ili u drugu državu, ili ometati vođenje krivičnog postupka, sud može po službenoj dužnosti, a po predlogu tužioca ili oštećenog, obrazloženim rješenjem okrivljenom izreći jednu ili više mјera nadzora. U pitanju su: zabrana napuštanja stana; zabrana napuštanja boravišta; zabrana posjećivanja određenog mјesta ili područja; obaveza povremenog javljanja određenom državnom organu; zabrana pristupa ili sastajanja sa određenim licima; privremeno oduzimanje putne isprave; i privremeno oduzimanje vozačke dozvole.

Jemstvo je mјera koja se može primijeniti u situaciji kada su ispunjeni uslovi za određivanje pritvora zbog postojanja okolnosti koje ukazuju da će okrivljeni pobjeći ili ukoliko uredno pozvani okrivljeni izbjegava da dođe na glavni pretres, a podrazumijeva da okrivljeni ostaje na slobodi (ili se pušta na slobodu), kada on lično ili neko drugi za njega (npr. članovi

porodice) pruži jemstvo da do kraja krivičnog postupka neće pobjeći, a sam okriviljeni obeća da se neće kriti i da bez odobrenja neće napustiti svoje boravište. Jemstvo uvijek glasi na određeni novčani iznos, a sastoji se u polaganju gotovog novca, hartija o vrijednosti, dragocjenosti ili drugih pokretnih stvari veće vrijednosti (koje se mogu lako unovčiti i čuvati) ili u stavljanju hipoteke za iznos jemstva na nepokretna dobra lica koje daje jemstvo.

Pritvor je najstrožija mjera obezbjedenja prisustva okriviljenog, jer podrazumijeva ograničenje slobode kretanja. Pritvor se može odrediti samo u zakonom propisanom slučajevima, među kojima su najvažniji postojanje opasnosti od bjekstva, uticaja na ostale učesnike u postupku i ponovnog izvršenja krivičnog djela (razlozi za određivanje pritvora) – i to samo kada postoji osnovana sumnja da je određeno lice učinilo krivično djelo. Trajanje i potreba za daljim zadržavanjem u pritvoru podliježe strogoj sudskoj kontroli. Imajući u vidu da nije riječ o kazni, već o mjeri koja se primjenjuje prema licu koje još uvijek nije pravosnažno oglašeno krivim, u slučaju kada se okriviljeni nalazi u pritvoru, postupa se sa naročitom hitnošću.

Optuženje

Optužnica je pismeni akt ovlašćenog tužioca (državnog tužioca ili oštećenog kao tužioca) kojim se okriviljenom licu, nakon sprovedene istrage (izuzetno i bez sprovodenja istrage - neposredna optužnica) stavlja na teret jedno ili više krivičnih djela i kojim se traži zakazivanje glavnog pretresa radi presuđenja.

Pored optužnice, postupak protiv učinioca krivičnog djela može se voditi po optužnom predlogu (za učinioca krivičnog djela za koje po zakonu propisana novčana kazna ili kazna zatvora do 5 godina) i po privatnoj krivičnoj tužbi za krivična djela, koja se gone od strane privatnog tužioca.

Sporazum o priznanju krivice

Kad se krivični postupak vodi za jedno krivično djelo ili za krivična djela u sticaju za koja je propisana kazna zatvora u trajanju do deset godina, okriviljenom i njegovom braniocu može se predložiti zaključenje sporazuma o priznanju krivice, odnosno okriviljeni i njegov branilac mogu državnom tužiocu predložiti zaključenje takvog sporazuma. Kad se uputi ovakav predlog, stranke i branilac mogu pregovarati o uslovima priznanja krivice za krivično djelo, odnosno krivična djela koja se okriviljenom stavljaju na teret.

Sporazum o priznanju krivice mora biti zaključen u pisanim oblicima i potpisanim od stranaka i branioca, a može se podnijeti najkasnije na prvom ročištu za održavanje glavnog pretresa pred prvostepenim sudom.

Sporazum o priznanju krivice podnosi se, ako optužnica još nije podignuta, pred-

sjedniku vijeća iz člana 24 stav 7 ovog zakonika, a nakon podizanja optužnice, predsjedniku vijeća.

Sporazumom o priznanju krivice okrivljeni u potpunosti priznaje krivično djelo za koje se tereti, odnosno priznaje jedno ili više krivičnih djela učinjenih u sticaju koja su predmet optužbe, a okrivljeni i državni tužilac se saglašavaju o:

- visini kazne i drugim krivičnim sankcijama koje će okrivljenom biti izrečene u skladu sa odredbama Krivičnog zakonika;
- troškovima krivičnog postupka i imovinskopravnom zahtjevu;
- odricanju stranaka i branioca od prava na žalbu protiv odluke suda donesene na osnovu sporazuma o priznanju krivice kad je sud u potpunosti prihvatio sporazum.

Sporazum o priznanju krivice sadrži i obavezu okrivljenog da u određenom roku vrati imovinsku korist stečenu izvršenjem krivičnog djela, kao i predmete koji se po Krivičnom zakoniku imaju oduzeti.

Okrivljeni se sporazumom o priznanju krivice može obavezati na ispunjenje sljedećih obaveza:

- da otkloni štetnu posljedicu nastalu izvršenjem krivičnog djela ili naknadi pričinjenu štetu;
- da ispuni dospjele obaveze izdržavanja, odnosno druge obaveze utvrđene pravosnažnom sudskom odlukom;
- da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove;
- da obavi određeni društveno korisni ili humanitarni rad.

Okrivljeni se može obavezati na ispunjenje navedenih obaveza jedino pod uslovom da je, s obzirom na prirodu obaveza, moguće da ih okrivljeni do podnošenja sporazuma o priznanju krivice sudu ispuni, odnosno započne sa ispunjavanjem obaveza.

O sporazu o priznanju krivice odlučuje sud koji sporazum rješenjem može odbaciti, odbiti ili usvojiti. Kad je sporazum o priznanju krivice podnesen prije podizanja optužnice o njemu odlučuje predsjednik vanraspravnog krivičnog vijeća. U tom slučaju posebna tačka sporazuma mora da sadrži sve elemente optužnice.

Kad je sporazum o priznanju krivice podnesen nakon podizanja optužnice, o njemu odlučuje predsjednik vijeća. Predsjednik vijeća će sporazum o priznanju krivice odbaciti ako je podnesen po isteku roka za podnošenje, (najkasnije na prvom ročištu za održavanje glavnog pretresa pred prvostepenim sudom). Protiv rješenja o odbacivanju sporazuma o priznanju krivice žalba nije dozvoljena. Sud o sporazumu o priznanju krivice odlučuje, bez odlaganja, na ročištu kojem prisustvuju državni tužilac, okrivljeni i branilac, a o ročištu se obavještavaju oštećeni i njegov punomoćnik. Ročište se sprovodi po proceduri predviđenoj za glavni pretres.

Sud će rješenjem odbaciti sporazum o priznanju krivice ako na ročište nije došao uredno pozvani okriviljeni. Protiv rješenja o odbacivanju sporazuma o priznanju krivice žalba nije dozvoljena.

Sud će rješenjem usvojiti sporazum o priznanju krivice i donijeti odluku koja odgovara sadržini sporazuma, ako utvrди:

- da je okriviljeni svjesno i dobrovoljno priznao krivično djelo, odnosno krivična djela koja su predmet optužbe, da je priznanje u skladu sa dokazima sadržanim u spisima predmeta i da je isključena mogućnost priznanja okriviljenog u zabludi;
- da je sporazum zaključen u skladu sa odredbama Krivičnog zakonika koje se odnose na predmet sporazuma o ppriznanju krivice;
- da okriviljeni potpuno razumije posljedice zaključenog sporazuma, a naročito da se odriče prava na suđenje i prava na žalbu protiv odluke suda donesene na osnovu sporazuma;
- da sporazumom nijesu povrijedjena prava oštećenog i
- da je sporazum u skladu sa interesima pravičnosti, a sankcija odgovara svrsi izricanja krivičnih sankcija.

Kad nije ispunjen jedan ili više od ovih uslova, sud će donijeti rješenje kojim se sporazum o priznanju krivice odbija, a priznanje okriviljenog dato u sporazumu ne može se koristiti kao dokaz u krivičnom postupku. Sporazum i sve spise koji su sa njim povezani uništava predsjednik vijeća, o čemu sačinjava zapisnik.

Rješenje kojim se sporazum o priznanju krivice usvaja, odbacuje ili odbija sud unosi u zapisnik. Protiv rješenja kojim se sporazum o priznanju krivice usvaja žalbu može izjaviti oštećeni, a protiv rješenja kojim se sporazum odbija državni tužilac i okriviljeni. O žalbi člana odlučuje vanraspravno krivično vijeće, u čijem sastavu ne može biti sudija koji je donio rješenje o sporazumu o priznanju krivice.

Kad rješenje o usvajaju sporazuma o priznanju krivice postane pravosnažno predsjednik vijeća, bez odlaganja, a najkasnije u roku od tri dana, donosi presudu kojom se optuženi oglašava krivim u skladu sa usvojenim sporazumom. Protiv ove presude dozvoljena je žalba samo u slučaju kad presuda nije u skladu sa zaključenim sporazumom.

Glavni pretres

Glavni pretres predstavlja centralnu fazu krivičnog postupka (suđenje), tokom koje se raspravlja o optužnom aktu ovlašćenog tužioca. Zakazuje se naredbom predsjednika vijeća, odnosno sudije pojednica. Glavni pretres je javan, što znači da mu mogu prisustovati sva zainteresovana punoljetna lica. Javnost izuzetno može biti isključena,

ukoliko su ispunjeni zakonski razlozi, odnosno ako je to potrebno radi čuvanja tajne, čuvanja javnog reda, zaštite morala, zaštite interesa maloljetnog lica ili zaštite ličnog ili porodičnog života okriviljenog ili oštećenog.

Pretpostavke za održavanje

Da bi zakazani glavni pretres bio održan, potrebno je da budu ispunjene određene pretpostavke, koje se tiču prisustva određenih lica. Tako je npr. uvijek neophodno prisustvo sudija i zapisničara ili obaveznog branioca, a u najvećem broju slučajeva tužioca i okriviljenog. U slučaju nedolaska ovih lica, glavni pretres se ne može održati. Nasuprot tome, odsustvo drugih učesnika kao što su pojedini svjedoci ili vještaci, ne mora dovesti do neodržavanja glavnog pretresa.

Faze glavnog pretresa

Glavnim pretresom rukovodi predsjednik vijeća i on se odvija kroz nekoliko faza. Nakon čitanja optužnog akta, okriviljeni iznosi svoju odbranu. Pošto je okriviljeni sa-slušan, pristupa se fazi izvođenja dokaza tokom koje se saslušavaju svjedoci i vještaci, vrši se uvid u materijalne dokaze (isprave, knjige, spisi, potvrde ili se čitaju zapisnici o ranije obavljenim saslušanjima). Glavni pretres može biti i odložen, ukoliko je na primjer potrebno saslušati još nekog svjedoka ili pribaviti još neki dokaz. Nakon izvođenja svih predloženih dokaza i dokaza koje je sud sam odredio, dokazni postupak se završava i pristupa se davanju završne riječi stranaka, nakon koje se sud povlači radi donošenja odluke (presude ili rješenja).

Presuda

Presuda je odluka suda o krivičnom djelu i krivičnopravnoj odgovornosti učinjocu koje je prezentirala optužba i donosi se nakon završenog glavnog pretresa, a može se zasnivati samo na dokazima izvedenim na glavnom pretresu. Postoje tri vrste presude: osuđujuća, odbijajuća i oslobođujuća.

Osuđujuća presuda (presuda kojom se okriviljeni oglašava krivim)

Osuđujuća presuda se donosi kada sud utvrdi da je okriviljeni kriv zbog izvršenja krivičnog djela koje mu je optužnicom stavljeno na teret.

Odbijajuća presuda (presuda kojom se optužba odbija)

Odbijajuća presuda se donosi kada postoje određene pravne smetnje za krivično gonjenje okriviljenog. Njome se, za razliku od osuđujuće i oslobođajuće presude, ne odlučuje o pitanjima postojanja krivičnog djela, krivične odgovornosti i dokaza.

Tako se ova presuda donosi: kada tužilac od započinjanja do završetka glavnog pre-tresa odustane od optužbe; kada je optuženi za isto krivično djelo već pravosnažno osuđen, oslobođen optužbe ili je optužba protiv njega pravosnažno odbijena, odno-sno postupak protiv njega rješenjem pravosnažno obustavljen; kada je okrivljeni ak-tom amnestije ili pomilovanja oslobođen od gonjenja, kada je nastupila zastarjelost krivičnog gonjenja ili kada postoje druge okolnosti koje trajno isključuju krivično gonjenje.

Oslobađajuća presuda (presuda kojom se okrivljeni oslobađa od optužbe)

Oslobađajuća presuda se donosi onda kada je lice optuženo za djelo koje po zakonu nije krivično djelo (npr. okrivljeni je optužen da je izvršio bračnu preljubu koja nije kažnjiva) ili kada tokom postupka nije dokazano da je izvršio krivično djelo za koje je optužen.

Objavljivanje i pismena izrada

Kada sud izrekne presudu, predsjednik vijeća je odmah objavljuje, odnosno javno čita izreku i daje kratko obrazloženje o presudi. Presuda se javno objavljuje u prisutstvu stranaka, punomoćnika, branilaca. Presuda mora biti pismeno izrađena u roku od mjesec dana po objavljivanju, a izuzetno, u složenim stvarima, u roku od dva mjeseca. Presuda se u skraćenom postupku mora pisano izraditi u roku od osam dana od dana njenog objavljivanja. Ukoliko presuda nije izrađena u navedenom roku, predsjednik vijeća je dužan da pisano obavijesti predsjednika suda zbog čega to nije učinjeno. Predsjednik suda preduzeće mjere da se presuda što prije itradi. Pismeni otpravak presude mora u potpunosti odgovarati presudi koja je objavljena.

Vrste krivičnih sankcija

Postoje četiri vrste krivičnih sankcija:

- kazne (zatvor od četrdeset godina, kazna zatvora, novčana kazna, rad u javnom interesu),
- mjere upozorenja (uslovna osuda i sudska opomena),
- mjere bezbjednosti (obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi, obavezno psihijatrijsko liječenje na slobodi, obavezno liječenje narkoman-a, obavezno liječenje alkoholičara, zabrana vršenja poziva, djelatnosti i dužnosti, zabrana upravljanja motornim vozilom, oduzimanje predmeta, protjerivanje stranca iz zemlje, javno objavljivanje presude) i
- vaspitne mjere (disciplinske mjere, mjere pojačanog nadzora i zavodske mjere).

Krivične sankcije su društvene mjere koje se preko nadležnih organa primjenjuju prema učiniocima krivičnih djela, a opšta svrha njihovog propisivanja i izricanja je suzbijanje djela kojima se povređuju ili ugrožavaju vrijednosti zaštićene krivičnim zakonodavstvom.

Kazne

Krivične sankcije koje se izriču krivično odgovornim učiniocima krivičnih djela, a sastoje se u lišavanju ili ograničavanju sloboda i prava lica prema kojima se primjenjuju. Njihova svrha je sprječavanje učinioca da čini krivična djela i uticanje na njega da ubuduće ne čini krivična djela, uticanje na druge da ne čine krivična djela, izražavanje društvene osude za krivično djelo i obaveze poštovanja zakona, te jačanje morala i uticaj na razvijanje društvene odgovornosti.

Smrtna kazna je ukinuta iz sistema krivičnih sankcija (1993. godine za krivična djela propisana saveznim krivičnim zakonodavstvom, a 2002. godine je definitivno ukinuta Krivičnim zakonom CG).

Dakle, nakon ukidanja smrtne kazne, propisane su četiri vrste kazni:

- zatvor od četrdeset godina (predstavlja svojevrsnu zamjenu za smrtnu kaznu, propisuje se za najteža krivična djela, s tim da se ne može propisati kao jedina kazna; ova kazna ne može se izreći licu koje u vrijeme izvršenja krivičnog djela nije navršilo dvadeset jednu godinu života, licu kojem je u vrijeme izvršenja krivičnog djela uračunljivost bila bitno smanjena, kao ni za pokušaj krivičnog djela);
- kazna zatvora (vremenska kazna lišenja slobode koja je propisana za sva krivična djela i može se izreći samo kao glavna kazna; kazna zatvora ne može biti kraća od 30 dana, niti duža od 20 godina, a izriče se na pune godine i mjesecu, a do šest mjeseci i na dane; ako je za krivična djela u sticaju sud utvrdio pojedinačne kazne zatvora, jedinstvena kazna zatvora odmjeriće se na način što će se povisiti najteža utvrđena kazna, s tim da jedinstvena kazna ne smije dostići zbir utvrđenih kazni, niti preći dvadeset godina zatvora; kaznom maloljetničkog zatvora kazniće se stariji maloljetnik koji je učinio krivično djelo za koje je zakonom propisana kazna zatvora u trajanju od preko 5 godina, ako zbog visokog stepena krivice učinioca i težine krivičnog djela ne bi bilo opravdano izreći vaspitnu mjeru; maloljetnički zator ne može biti kraći od šest mjeseci niti duži od osam godina, a samo izuzetno se izriče u trajanju do deset godina, i to za krivična djela za koja je kao najmanja mjera kazne propisana kazna zatvora od deset godina);
- novčana kazna (imovinska kazna koja se može ireći i kao glavna i kao sporedna kazna; ne može biti manja od 200 €, niti veća od 20 000 €, a za krivična djela učinjena iz koristoljublja veća od 100 000 €; rok plaćanja ne može biti kraći od 15 dana, niti duži od 3 mjeseca, ali se u opravdanim slučajevima može dozvoliti plaćanje u rata-ma, s tim da rok konačne isplate ne može biti duži od jedne godine; ako osuđeni ne plati novčanu kaznu u određenom roku, sud će je zamijeniti kaznom zatvora, tako

- što će za svakih započetih 25 € novčane kazne odrediti jedan dan kazne zatvora, s tim da kazna zatvora ne može biti duža od 6 mjeseci, a ako je izrečena novčana kazna u iznosu većem od 9 000 € kazna zatvora ne može biti duža od jedne godine; poseban način odmjeravanja visine novčane kazne je i novčana kazna u dnevnim iznosima, i to u slučajevima kada je moguće utvrditi prihode i rashode učinioca);
- rad u javnom interesu (to je svaki onaj društveno koristan rad kojim se ne vrijeda ljudsko dostojanstvo i ne vrši se u cilju sticanja dobiti; riječ je o kazni koja se može izreći za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do 5 godina; rad u javnom interesu ne može biti kraći od 60 časova, niti duži od 360 časova, i to u periodu od 30 dana do 6 mjeseci; izriče se uz pristanak učinioca krivičnog djela i ne može biti duža od 60 časova u toku jednog mjeseca);.

Mjere upozorenja

- uslovna osuda – izriče se samostalno, kada nije nužno primijeniti kaznu prema učiniocu krivičnog djela, na način što se utvrđuje kazna zatvora ili novčana kazna, te istovremeno za određeno vrijeme (vrijeme provjeravanja, koje ne može biti kraće od jedne, niti duže od pet godina) odlaže njihovo izvršenje, pod uslovom da osuđeni za to vrijeme ne izvrši novo krivično djelo ili ako osuđeni u određenom roku vrati imovinsku korist pribavljenu izvršenjem krivičnog djela, ako naknadi štetu koju je prouzrokovao krivičnim djelom ili ispuni druge obaveze predviđene u krivičnopravnim odredbama; može se izreći kad je učiniocu utvrđena kazna zatvora u trajanju do 2 godine; za krivična djela za koja se može izreći kazna zatvora u trajanju od 10 godina ili teža kazna, ne može se izreći uslovna osuda; osim toga, ova mjera upozorenja ne može se izreći ako nije proteklo više od pet godina od pravosnažnosti osude kojom je učiniocu izrečena kazna za umišljajno krivično djelo, niti učiniocu kome su ranije već izrečene dvije uslovne osude;
- sudska opomena – riječ je o najblažoj krivčnoj sankciji, koja se sastoji u prijekoru učinioca zbog izvršenog krivičnog djela i upozorenju da će mu u slučaju izvršenja novog biti izrečena strožija krivična sankcija; može se izreći za krivična djela za koja je propisan zatvor do jedne godine ili novčana kazna, a učinjena su pod takvim olakšavajućim okolnostima koje ih čine naročito lakim; za određena krivična djela i pod uslovima predviđenim zakonom, sudska opomena može se izreći i za krivična djela čije je izvršenje zaprijećeno kaznom zatvora do 3 godine; izvršava se samim izricanjem;

Mjere bezbjednosti

- Posebna vrsta krivičnih sankcija, čija je svrha otklanjanje stanja i uslova koji mogu biti od uticaja da učinilac ubuduće vrši krivična djela; vrste mjera bezbjednosti su: obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi, obavezno psihijatrijsko liječenje na slobodi, obavezno liječenje narkomana, obavezno liječenje alkoholičara, zabrana vršenja poziva, djelatnosti i dužnosti, zabrana upravljanja motornim vozilom, oduzimanje predmeta, protjerivanje stranca iz zemlje, javno objavljivanje presude;

Vaspitne mjere

- Posebna vrsta krivičnih sankcija koje se, po pravilu, izriču prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela; izuzetno, mjera pojačanog nadzora organa starateljstva ili mjera upućivanja u vaspitno-popravni dom se pod određenim uslovima mogu izreći i punoljetnim učiniocima krivičnih djela, koja su izvršili kao punoljetnici, a u vrijeme presuđenja nijesu navršili 21 godinu života; vaspitne mjere su disciplinske mjere (ukor i upućivanje u vaspitni centar za maloljetnike), mjere pojačanog nadzora (pojačan nadzor od strane roditelja, usvojioca ili staraoca, pojačan nadzor od strane organa starateljstva i pojačan nadzor uz dnevni boravak u odgovarajućoj ustanovi za vaspitanje maloljetnika) ili zavodske mjere (upućivanje u vaspitnu ustanovu, upućivanje u vaspitno-popravni dom, upućivanje u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje);

Postupak po pravnim lijekovima

Pravni lijekovi se dijele na:

- redovne pravne lijekove i
- vanredne pravne lijekove.

Redovni pravni lijekovi

Redovni pravni lijek koje se može uložiti protiv sudske odluke donijetih u prvostepenom krivičnom postupku je **žalba**.

Žalba na presudu prvostepenog suda

Presuda prvostepenog suda se nikada ne ispituje po službenoj dužnosti, već samo povodom žalbe, što znači da je žalba na presudu prvostepenog suda nužan uslov za preispitivanje prvostepene presude od strane drugostepenog suda.

Kada se može izjaviti žalba?

Žalba se uvijek može izjaviti protiv presude donijete u prvom stepenu. Rok za njen izjavljivanje je petnaest dana od dana dostavljanja prepisa presude, ako je presuda donijeta u redovnom postupku, odnosno osam dana – u skraćenom postupku. Dok ovi rokovi ne proteknu, presuda se ne može izvršiti.

Ko može izjaviti žalbu?

Žalbu mogu izjaviti stranke (okriviljeni i tužilac), branilac okriviljenog, zakonski za-stupnik okriviljenog i oštećeni. Takođe, u korist okriviljenog žalbu mogu izjaviti njegov bračni drug, srodnik po krvi u pravoj liniji, usvojilac, usvojenik, brat, sestra, hranilac i lice sa kojim živi u vanbračnoj zajednici.

Da li je moguće odricanje od prava na žalbu ili odustanak od već izjavljene žalbe?

Po pravilu, okriviljeni se može odreći prava na žalbu ili odustati od već izjavljene žalbe samo nakon što mu je presuda dostavljena, i takve njegove izjave su neopozive, što znači da nakon odustanka ili odricanja, ne može izjaviti žalbu. Nije dozvoljeno odricanje ili odustanak okriviljenog od žalbe ako mu je presudom izrečena najduža kazna zatvora.

Kakvo je dejstvo žalbe?

Ako žalbu izjavi ovlašćeno lice u roku koji je predviđen zakonom, presuda se ne može izvršiti dok se ne doneše odluka po žalbi i dok se takva odluka ne dostavi stranci. Povodom žalbe ne odlučuje sud koji je donio presudu protiv koje je izjavljena žalba, već neposredno viši sud (npr. ako je presudu u prvom stepenu donio Osnovni sud, o žalbi će odlučivati Viši sud ili ako je presudu u prvom stepenu donio Viši sud, onda će o žalbi odlučivati Apelacioni sud Crne Gore).

Razlozi za izjavljivanje žalbe?

Zakonik o krivičnom postupku predviđa četiri osnova za pobijanje prvostepene presude. To su:

1. bitne povrede odredaba krivičnog postupka;
2. povrede Krivičnog zakonika;
3. pogrešno ili nepotpuno utvrđeno činjenično stanje;
4. odluka o krivičnim sankcijama, oduzimanju imovinske koristi, troškovima krivičnog postupka, imovinsko-pravnim zahtjevima.

Kako teče postupak po žalbi?

Žalba se podnosi sudu koji je izrekao prvostepenu presudu. Sudija pojedinac ili predsjednik vijeća koje je donijelo presudu ispitaće samo da li je ta žalba izjavljena u predviđenom roku i da li ju je izjavilo ovlašćeno lice. Ako su ova dva uslova ispunjena, protivna strana će imati pravo da podnese odgovor na žalbu, koji se zajedno sa žalbom i spisima predmeta dostavlja drugostepenom суду na odluku.

Koje odluke može donijeti drugostepeni sud po žalbi?

Odluka drugostepenog suda može biti:

1. Rješenje da se žalba ODBACI – ako je žalba podnijeta posle predviđenog roka ili ako ju je izjavilo lice koje za to nije ovlašćeno ili lice koje se odreklo prava na žalbu ili ako se utvrdi odustanak od žalbe ili da je poslije odustanka ponovo izjavljena žalba ili ako žalba po zakonu nije dozvoljena;
2. Rješenje da se žalba ODBIJE i prvostepena presuda potvrdi – ako je žalba neosnovana, odnosno ako ne postoje razlozi za pobijanje presude;
3. Rješenje da se prvostepena presuda UKINE i predmet vrati na ponovno suđenje – ako postoji bitna povreda odredaba krivičnog postupka ili ako je pogrešno ili nepotpuno utvrđeno činjenično stanje. Ukipanje može biti djelimično.
4. Presuda kojom se prvostepena presuda PREINAČUJE – ako su odlučne činjenice bile pravilno utvrđene, ali se, s obzirom na tako utvrđeno činjenično stanje, po pravilnoj primjeni zakona ima donijeti drukčija presuda, kao i u slučaju određenih bitnih povreda odredaba krivičnog postupka (čl. 386 st. 1 tač. 3, 5 i 6 ZKP).

Ako je žalba izjavljena samo u korist okriviljenog, presuda se ne smije izmijeniti na njegovu štetu u pogledu pravne kvalifikacije krivičnog djela i krivične sankcije.

Žalba na presudu drugostepenog suda

Protiv presude drugostepenog suda, žalba se može samo izuzetno izjaviti sudu koji odlučuje o trećem stepenu (Vrhovnom sudu), i to samo u tri slučaja:

1. Ako je drugostepeni sud izrekao najdužu kaznu zatvora ili potvrdio prvostepenu presudu kojom je izrečena takva kazna;
2. Ako je drugostepeni sud održao novi glavni pretres na kojem je utvrdio drugačije činjenično stanje nego prvostepeni sud i na osnovu toga donio svoju presudu;
3. Ako je okriviljeni bio oslobođen prvostepenom presudom a drugostepeni sud ga je oglasio krivim.

Pravila odlučivanja su ista kao u drugostepenom postupku.

Vanredni pravni lijekovi

Vanredni pravni lijekovi su pravna sredstva koja se izuzetno koriste protiv pravosnažnih sudske odluke, odnosno onih odluka koje se više ne mogu napadati redovnim pravnim lijekom.

Zakon o krivičnom postupku predviđa četiri vanredna pravna sredstva:

Ponavljanje krivičnog postupka

Moguće je ponoviti, odnosno iznova sprovesti krivični postupak koje je pravosnažno okončan ukoliko je, npr. presuda zasnovana na lažnoj ispravi ili lažnom iskazu svjedoka, vještaka ili tumača, ili je do presude došlo usled krivičnog djela sudske, sudske poslovne jedinice ili lica koje je vršilo istražne radnje, ili ako se iznesu nove činjenice ili podnesu novi dokazi koji mogu dovesti do oslobođenja okrivljenog ili do njegove blaže osude. Pravosnažna presuda se može preinačiti u pogledu odluke o kazni i bez ponavljanja krivičnog postupka, ako postoje samo povrede krivičnog zakona koje se odnose na izricanje jedinstvene kazne za više krivičnih djela.

Zahtjev za ponavljanje postupka podnosi se sudu koji je donio prvostepenu presudu a o njemu odlučuje vanpretresno vijeće (KV vijeće) tog suda.

Vanredno ublažavanje kazne

Poslije pravosnažnosti presude kojom je izrečena kazna (novčana ili zatvorska) koja nije izvršena, odnosno izdržana, mogu se pojaviti okolnosti kojih nije bilo kad se presuda izricala ili sud za njih nije znao iako su postojale, a koje bi očigledno dovele do blaže osude. Takva okolnost može biti, npr. trajna bolest okrivljenog. U takvim slučajevima može se varednim pravnim sredstvom tražiti ublažavanje kazne.

Zahtjev se podnosi sudu koji je sudio u prvom stepenu, a o njemu odlučuje Vrhovni sud.

Zahtjev za zaštitu zakonitosti

Ovo vanredno pravno sredstvo može izjaviti samo Vrhovno državno tužilaštvo protiv pravosnažnih sudske odluka i protiv sudske postupke koji je tim odlukama prethodio, ukoliko je povrijeđen zakon. Okrivljeni koji je osuđen na bezuslovnu kaznu zatvora od jedne godine ili težu kaznu ili kaznu maloljetničkog zatvora i branilac takvog okrivljenog mogu, u roku od mjesec dana od dana kad je okrivljeni primio pravosnažnu presudu, pisanim i obrazloženim predlogom tražiti od Vrhovnog državnog tužilaštva da podigne zahtjev za zaštitu zakonitosti, ako smatraju da je tom presudom povrijeđen krivični zakon na štetu okrivljenog ili da je u krivičnom postupku koji je prethodio donošenju pravosnažne presude povrijeđeno pravo na odbranu okrivljenog, koje je uticalo na donošenje zakonite i pravilne presude. Ovlašćeni tužilac je dužan da se stara o zakonitosti, pa iz tog razloga ovo sredstvo služi za ispravljanje eventualnih grešaka u sudske postupku ili odlukama ukoliko su povrijeđeni procesni ili materijalni propisi.

Uslovni otpust: podrazumijeva otpuštanje osuđenog lica sa izdržavanja kazne zatvora prije isteka vremena na koje je kazna izrečena. Uslovno se može otpustiti osuđeni koji je izdržao dvije trećine, a izuzetno polovinu kazne zatvora ili kazne zatvora od 40 godina, ako se u toku izdržavanja kazne tako popravio da se može osnovano očekivati da će se na slobodi dobro vladati, a naročito da do isteka vremena za koje je izrečena kazna ne učini novo krivično djelo. Pri ocjeni da li će se osuđeni uslovno otpustiti uzima se u obzir njegovo vladanje za vrijeme izdržavanja kazne, izvršavanje radnih obaveza s obzirom na njegovu radnu sposobnost i druge okolnosti koje pokažu da je postignuta svrha kažnjavanja.

Opoziv uslovnog otpusta: ako na uslovnom otpustu osuđeni učini jedno ili više krivičnih djela za koja mu je izrečena kazna zatvora preko 1 godine, opozivanje uslovnog otpusta je obavezno, a u slučaju da se za novo djelo izrekne kazna zatvora do 1 godine, uslovni otpust se može ali ne mora opozvati. Isto se postupa i kada se osuđenom sudi za krivično djelo koje je učinio prije nego je uslovno otpušten.

Postupak: o uslovnom otpustu osuđenih lica odlučuje Komisija za uslovni otpust, koju obrazuje ministar pravde. Komisiju, koja ima predsjednika i šest članova, sačinjavaju predstavnici Vrhovnog Suda, državnog tužilaštva, Ministarstva unutrašnjih poslova, ministarstva zdravlja, ministar pravde i starješina organizacije.

Amnestija je akt kojim se poimenično neodređenom broju lica daje oslobođenje od krivičnog gonjenja, potpuno ili djelimično oslobođenje od izvršenja kazne, zamjenjuje izrečena kazna blažom kaznom, briše osudu ili ukida pravna posledica osude. Akt amnestije spada u nadležnost zakonodavne vlasti.

Pomilovanje je akt koji u formi rješenja, poimenično određenom licu daje oslobođenje od krivičnog gonjenja, potpuno ili djelimično oslobođenje od izvršenja kazne, zamjenjuje izrečena kazna blažom kaznom ili uslovnom osudom, određuje brisanje osude ili ukidanje odnosno kraće trajanje pravne posledice osude ili mjere bezbjednosti. Odluku o pomilovanju donosi predsjednik Crne Gore za krivična djela predviđena Osnovnim krivičnim zakonom.

Skraćeni postupak

Skraćeni postupak je posebna vrsta krivičnog postupka koji se sprovodi za krivična djela manjeg društvenog značaja ili manje složenosti, pa je ovaj postupak jednostavniji i brži od redovnog, odnosno potpunog postupka.

Za koja krivična djela se sprovodi skraćeni postupak?

Skraćeni postupak se sprovodi za lakša krivična djela, odnosno djela za koja je kao glavna predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina.

Kako se pokreće skraćeni postupak?

Skraćeni postupak se pokreće optužnim predlogom državnog (javnog) tužioca ili pštećenog kao tužioca ili na osnovu privatne tužbe, a za postupanje u skraćenom postupku uvijek je nadležan sudija pojedinac. Okrivljeni ne može izjaviti prigovor protiv optužnog predloga ili privatne tužbe.

Pritvor u skraćenom postupku?

Pritvor se protiv okrivljenog, u cilju nesmetanog vođenja krivičnog postupka, može odrediti samo ako se krije ili se ne može utvrditi njegov identitet ili postoje druge okolnosti koje očigledno ukazuju na opasnost od bjekstva., ili ako posebne okolnosti ukazuju da će okrivljeni dovršiti pokušano krivično djelo ili izvršiti krivično djelo kojim prijeti. Prije podnošenja optužnog predloga pritvor može trajati samo onoliko koliko je potrebno da se sprovedu dokazne radnje, ali ne duže od osam dana.

Uslovi za održavanje glavnog pretresa?

Glavni pretres se može održati i u odsustvu uredno pozvanog državnog tužioca, u kom slučaju oštećeni stiče pravo da zastupa optužni predlog (isto važi i za odsustvo oštećenog kao tužioca ili privatnog tužioca). Takođe se glavni pretres može održati i u odsustvu okrivljenog koji je uredno pozvan ako njegovo prisustvo nije nužno i ako je prethodno bio saslušan.

Presuda u skraćenom postupku i rok za izjavljivanje žalbe?

Presuda se, poslije glavnog pretresa, odmah izriče i objavljuje sa bitnim razlozima, a rok za žalbu je osam dana.

Šta je „ročište radi mirenja“?

Ako je skraćeni postupak pokrenut privatnom tužbom sudija može, prije nego što zakaže glavni pretres, pozvati samo privatnog tužioca i okrivljenog (bez njihovih pomoćnika i branilaca) da dođu u sud radi prethodnog razjašnjenja stvari u cilju bržeg okončanja postupka. Glavni pretres se zakazuje u slučaju da ne dođe do izmirenja stranaka.

Kada se skraćeni postupak ne može voditi?

Ako je okrivljeni maloljetnik, skraćeni postupak se ne može sporvesti bez obzira na težinu krivičnog djela koja se okrivljenom stavlja na teret. Za postupak prema ma-

oljetnim licima predviđena su posebna pravila, koja odstupaju od pravila potpunog i skraćenog postupka.

Postupak za izricanje krivične sankcije bez glavnog pretresa

Njegova svrha je uprošćavanje postupka i njegovo prilagođavanje predmetu postupka, da bi se sudilo efikasnije i uspješnije.

Za krivična djela za koja je kao glavna kazna propisana novčana kazna ili kazna zatvora do 3 godine, sudija može, na predlog državnog tužioca (koji se daje u optužnom predlogu) i uz pristanak okrivljenog, donijeti rješenje o kažnjavanju bez održavanja glavnog pretresa. Ukoliko je podnesen imovinskopravni zahtjev, ovlašćeno lice biće upućeno na parnicu. Rješenjem o kažnjavanju sudija može izreći novčanu kaznu u iznosu do 3 000 €, rad u javnom interesu, uslovnu osudu ili sudsku opomenu i uz nju oduzimanje imovinske koristi i jednu ili više od sljedećih mjera bezbjednosti: oduzimanje predmeta i zabrana upravljanja motornim vozilom (u trajanju do dvije godine).

Rješenje o kažnjavanju dostavlja se državnom tužiocu i okrivljenom. Na rješenje o kažnjavanju dozvoljena je žalba u roku od osam dana, a može se izjaviti samo zbog odluke o kazni i zbog nepostojanja navedenih uslova za primjenu ove vrste postupka.

Posebni postupci

Zakonik o krivičnom postupku predviđa sljedeće vrste posebnih postupaka:

1. Postupak za primjenu mjera bezbjednosti (prema licu koje je krivično djelo izvršilo u stanju neuračunljivosti izriču se mjere bezbjednosti obaveznog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi, odnosno psihijatrijskog liječenja na slobodi; osim pomenu-tih, ZKP sadrži posebne odredbe o postupku u slučaju podnošenja predloga za izricanje mjere bezbjednosti obavezno liječenje alkoholičaraili obavezno liječenje nar-komana, kao i o postupku za izricanje mjere bezbjednosti oduzimanje predmeta);
2. Postupak za oduzimanje imovinske koristi (pribavljene izvršenjem krivičnog djela);
3. Postupak za trajno oduzimanje imovine čije zakonito porijeklo nije dokazano;
4. Postupak za opozivanje uslovne osude (do kojeg dolazi u slučajevima kada osuđeni ne vrati imovinsku korist, ne naknadi štetu ili ne ispunii druge obaveze koje su mu naložene presudom);
5. Postupak za rehabilitaciju, prestanak pravnih posljedica osude i mjera bezbjednosti;

6. Postupak za naknadu štete, rehabilitaciju i ostvarivanje drugih prava lica neosnovano osuđenih, nezakonito ili neosnovano lišenih slobode; i
7. Postupak za izdavanje potjernice i objave.

Postupak prema maloljetnicima

Krivični postupak prema maloljetnicima (licima koja su u vrijeme izvršenja krivičnog djela imala više od 14, a manje od 18 godina, a u vrijeme pokretanja postupka nijesu navršila 21 godinu) dosta se razlikuje od postupka prema punoljetnim licima. Odstupanja se sastoje u sljedećem: postupak može pokrenuti samo državni tužilac (dakle, nema privatnog, niti supsidijarnog tužioca); javnost je uvijek isključena i zabranjeno je bez dozvole suda objavljivati podatke koji se odnose na tok postupka i odluku; u postupku aktivno učestvuje organ starateljstva; postupanje je hitno; zabranjeno je suđenje u odsustvu maloljetnika; niko ne može biti oslobođen dužnosti svjedočenja; maloljetnik se, po pravilu, poziva preko roditelja ili zakonskog zastupnika; obavezna je odbrana od strane advokata, ako se sudi zbog krivičnog djela za koje je propisana kazna zatvora preko tri godine. Karakteristično je i da se u okviru suda posebno određuju sudije za vođenje postupka prema maloljetnicima, a da se mjesna nadležnost suda određuje prvenstveno prema prebivalištu, odnosno boravištu maloljetnika.

Postupak za krivična djela organizovanog kriminala

Posebne odredbe Zakonika o krivičnom postupku primjenjuju se na suđenja za izvršenje krivičnih djela za koja se po zakonu može izreći kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, a koja su rezultat organizovanog djelovanja tri ili više lica udruženih u kriminalnu organizaciju, odnosno kriminalnu grupu, čiji je cilj vršenje teških krivičnih djela, radi sticanja nezakonite dobiti ili moći (uz ispunjenje dodatnih uslova propisanih odredbama ZKP). Specifičnost ovog postupka je u tome što se kao svjedok u postupku može saslušati pripadnik (ali ne i organizator ili vođa) kriminalne organizacije, odnosno kriminalne grupe, i to po njegovom pristanku, a protiv koga je podnijeta krivična prijava ili se vodi krivični postupak za djelo organizovanog kriminala, ako je izvjesno da će njegov iskaz i dokazi koje pruži судu znatno doprinijeti dokazivanju tog krivičnog djela i krivice učinilaca ili pomoći otkrivanju, dokazivanju i sprječavanju drugih krivičnih djela kriminalne organizacije, odnosno kriminalne grupe, te ako je značaj njegovog iskaza za dokazivanje tih krivičnih djela i krivice ostalih učinilaca pretežniji od štetnih posljedica krivičnog djela koje mu se stavlja na teret. U pitanju je tzv. svjedok saradnik, koji nemože biti oslobođen dužnosti svjedočenja, niti može uskratiti odgovor na pojedina pitanja, ali, u tom slučaju ne može biti gonjen za djelo za koje se vodi postupak. Prilikom saslušanja svjedoka saradnika javnost je, po pravilu, isključena.

GRAĐANSKI POSTUPAK

Zakonom o parničnom postupku (objavljen u "Službenom listu RCG" br.22/04) određuju se pravila postupka na osnovu kojih sud raspravlja i odlučuje u sporovima iz ličnih i porodičnih odnosa, iz radnih odnosa, kao i iz imovinskih i drugih građansko-pravnih odnosa fizičkih i pravnih lica, osim ako su neki od navedenih sporova posebni zakonom stavljeni u nadležnost drugog državnog organa.

Pravila parničnog postupka primjenjuju se subsidiarno i u drugim postupcima (shodna primjena Zakona o parničnom postupku u izvršnom i vanparničnom postupku).

Pravila parničnog postupka primjenjuju sudovi opšte nadležnosti kao i privredni sudovi u privrednim sporovima, ukoliko posebnim pravilima koja regulišu postupak u privrednim sprovima (čl. 455 - 460 ZPP-a) nije šta drugo određeno.

Načela parničnog postupka

Dispozicije (podnošenje tužbe, povlačenje tužbe, odricanje od tužbenog zahtjeva, priznanje tužbenog zahtjeva, zaključenje sudskog poravnanja, ulaganje pravnog lijeka, povlačenje ili odricanje od pravnog lijeka) - stranke slobodno raspolažu zahtjevima koje su stavile u toku postupka. Sud neće uvažiti raspolaganja stranka koja su u suprotnosti sa prinudnim propisima, javnim poretkom i pravilima morala;

Sud odlučuje u granicama zahtjeva - koji su stavljeni u postupku i ne može odbiti da odlučuje o zahtjevu za koji je nadležan;

Usmenost, javnost i neposrednost - sud odlučuje o tužbenom zahtjevu na osnovu usmenog, neposrednog i javnog raspravljanja;

Kontradiktornost ili obostrano saslušanje - svakoj stranci se pruža mogućnost da se izjasni o navodima i zahtjevima protivne strane (princip "čujmo i drugu stranu");

Materijalna istina - sud je dužan da potpuno i istinito utvrdi sporne činjenice od kojih zavisi osnovanost zahtjeva;

Raspravno i istražno načelo - dužnost stranaka da iznesu činjenice i predlože dokaze a ovlašćenje suda da izvede dokaze koje stranke nijesu predložile, ako iz rezultata rasprave i dokazivanja proizilazi da stranke idu za tim da raspolažu zahtjevima kojima ne mogu raspolagati (raspolaganja koja su u suprotnosti sa prinudnim propisima);

Slobodna ocjena dokaza - sud odlučuje koje će činjenice uzeti kao dokazane po svom uvjerenju, a na osnovu savjesne i brižljive ocjene svakog dokaza zasebno, svih dokaza zajedno, kao i na osnovu rezultata cjelokupnog postupka;

Procesna ekonomija - da se postupak provede bez odugovlačenja i sa što manje troškova;

Savjesno korišćenje procesnim pravima - podrazumijeva zabranu zloupotrebe procesnih prava koja su strankama, umješačima, njihovim zakonskim zastupnicima i punomoćnicima priznata ovim zakonom;

Poučavanje neuke stranke - ako stranka koja nema kvalifikovanog punomoćnika iz neznanja ne koristi prava koja joj pripadaju, sud će je poučiti o parničnim radnjama koja može da preduzme;

Nadležnost

Sud odmah po prijemu tužbe ocjenjuje da li je nadležan, a u toku čitavog postupka po službenoj dužnosti pazi da li rješavanje konkretnog spora spada u sudsку nadležnost.

Opšta mjesna nadležnost - određuje se po opštem pravilu prema prebivalištu tuženog, osim ako zakonom nije određena isključiva mjesna nadležnost nekog drugog suda (npr. ako je predmet spora stvarno pravo na nepokretnosito, u kojem slučaju bi uvijek bio mjesno nadležan sud na čijem se području nalaze sporne nekrentine) ili posebna nadležnost;

Isključiva mjesna nadležnost

U sporovima o nepokretnostima - isključivo je nadležan sud na čijem području se nalazi nepokretnost;

U sporovima iz odnosa sa vojnim jedinicama odnosno ustanovama - isključivo je nadležan sud na čijem području se nalazi sjedište komande vojne jedinice odnosno ustanove;

U sporovima u izvršnom i stečajnom postupku – isključivo je nadležan sud na čijem području se nalazi sud koji sprovodi izvršni, odnosno stečajni postupak, odnosno sud na čijem području se sprovodi administrativno izvršenje.

Nadležnost po izboru tužioca

U bračnim sporovima - nadležan je pored suda opšte mjesne nadležnosti i sud na čijem području su bračni drugovi imali poslednje zajedničko prebivalište;

U sporovima za utvrđivanje ili osporavanje očinstva ili materinstva - nadležan je sud opšte mjesne nadležnosti i sud na čijem području dijete ima prebivalište odnosno boravište;

U sporovima za zakonsko izdržavanje - nadležan je pored suda opšte mjesne nadležnosti i sud na čijem području tužilac ima prebivalište odnosno boravište;

U sporovima za naknadu štete - pored suda opšte mjesne nadležnosti, nadležan je i sud na čijem je području štetna radnja izvršena ili sud na čijem je području štetna posledica nastupila;

U sporovima iz radnih odnosa - pored suda opšte mjesne nadležnosti, nadležan je i sud na čijem se području rad obavlja ili se obavljao, kao i sud na čijem je području zasnovan radni odnos;

U sporovima protiv pravnog lica čiji se dio nalazi van njegovog sjedišta - pored suda opšte mjesne nadležnosti nadležan je i sud na čijem se području nalazi taj dio pravnog lica;

U sporovima iz nasljednopravnih odnosa – dok ostavinski postupak nije pravosnažno završen, za suđenje u sporovima iz nasljednopravnih odnosa, kao i u sporovima o potraživanjima povjerioca prema ostavicu, pored suda opšte mjesne nadležnosti mjesno je nadležan i sud na čijem se području nalazi sud koji sprovodi ostavinski postupak,

U sporovima iz ugovornih odnosa – u sporovima radi utvrđivanja postojanja ili nepostojanja ugovora, radi izvršenja ili raskidanja ugovora, kao i u sporovima radi naknade štete uslijed neizvršenja ugovora, pored suda opšte mjesne nadležnosti mjesno nadležan je i sud mjesta gdje je po sporazumu stranaka tuženi dužan da izvrši ugovor.

Stranke se mogu sporazumjeti da im u prvom stepenu sudi sud koji nije mjesno nadležan, ako zakonom nije određena isključiva mjesna nadležnost suda. Sporazum mora biti pismeno sastavljen a ispravu o sporazumu tužilac mora priložiti uz tužbu.

Izuzeće

Sudija ne može da sudi:

1. ako je sam stranka, zakonski zastupnik ili punomoćnik stranke, ako je sa strankom u odnosu sa ovlašćenika, saobveznika ili regresnog obveznika, ili ako u istom predmetu treba da se sasluša ili ako je saslušan kao svjedok;
2. ako mu je stranka ili zakonski zastupnik ili punomoćnik stranke srodnik po krvi u pravoj liniji do bilo kog stepena, a u pobočnoj liniji do četvrtog stepena, ili mu je bračni, odnosno vanbračni drug ili srodnik po tazbini do drugog stepena, bez obzira da li je brak prestao ili nije;
3. ako je staralac, usvojilac ili usvojenik stranke, njenog zakonskog zastupnika ili punomoćnika;
4. ako je u istom predmetu učestvovao u donošenju odluke nižeg suda ili drugog organa ili je učestvovao u postupku posredovanja;

5. ako je postupao u predmetu u kome je zaključeno sudske poravnjanje, a tužbom se traži poništaj tog poravnjanja;
6. ako je akcionar ili član privrednog društva koje je stranka u postupku;
7. ako postoje druge okolnosti koje dovode u sumnju njegovu nepristrasnost.

Čim sazna za postojanje kojeg od razloga za izuzeće, sudija je dužan da prekine rad na tom predmetu i o istom obavijesti predsjednika suda. Ukoliko postoje druge okolnosti koje dovode u sumnju njegovu nepristrasnost (gore pod 7), sudija obavještava predsjednika suda, a do donošenja odluke o izuzeću može preduzimati samo radnje za koje postoji opasnost od odlaganja.

Izuzeće mogu da traže i stranke, i to čim saznaju za neki od razloga za izuzeće, a najkasnije do završetka raspravljanja pred prvostepenim sudom, a ako nije bilo raspravljanja, onda do donošenja odluke. Zahtjev za izuzeće sudije višeg suda stranka može staviti u pravnom lijeku ili odgovoru na pravni lijek, a ako se pred višim sudom održava rasprava, onda do završetka rasprave.

O zahtjevu za izuzeće odlučuje predsjednik suda.

Stranke u postupku

Stranka u postupku može biti svako fizičko i pravno lice. U parničnom postupku učestuju dvije suprotne stranke:

- **tužilac** - fizičko ili pravno lice koje tužbom pokreće parnični postupak;
- **tuženi** - fizičko ili pravno lice protiv kojeg je podnijeta tužba;

Stranačka sposobnost - sposobnost biti stranka u parničnom postupku. Stranka može biti svako fizičko lice, bez obzira na uzrast ili poslovnu sposobnost, kao i svako pravno lice upisano u Centralni registar Privrednog suda, a izuzetno i pojedini oblici udruživanja, koji nemaju svojstvo pravnog lica, ali raspolažu imovinom na kojoj se može sprovesti izvršenje, pod uslovom da im sud posebnim rješenjem prizna svojstvo pravnog lica za odredjenu parnicu.

Parnična sposobnost - sposobnost za preduzimanje parničnih radnji u postupku. Ova sposobnost se izjednačava sa poslovnom sposobnošću, koju fizička lica stiču punoljetstvom a gube smrću, proglašenjem lica za umrlo i lišenjem poslovne sposobnosti a pravna lica stiču upisom u registar (Centralni registar Privrednog suda), a gube brišanjem iz registra. Lice koje nema parničnu sposobnost može biti stranka u postupku, ali parnične radnje ne može preduzimati samostalno već jedino preko zastupnika.

Postulaciona sposobnost - sposobnost stranke da sama preduzima parnične radnje, bez punomoćnika, pod uslovom da je parnično sposobna. U našem pravu ne postoji obaveza preduzimanja parničnih radnji preko punomoćnika.

Zastupnici stranaka

Zakonski zastupnici - zastupaju stranku koja nema parničnu sposobnost (poslovno nesposobna lica) ili pravna lica na osnovu zakona ili akta nadležnog organa, (roditelj kao zastupnik maloljetnog djeteta, zaštitnik imovinsko-pravnih interesa kao zastupnik države, direktor kao zastupnik privrednog subjekta);

Privremeni zastupnik - postavlja ga prvostepeni sud ako se u toku postupka počaje da bi redovan postupak oko postavljanja zakonskog zastupnika tuženom trajao dugo, zbog čega bi mogle da nastanu štetne posledice za jednu ili obje stranke, a naročito:

1. ako tuženi nije parnično sposoban, a nema zakonskog zastupnika;
2. ako postoje suprotni interesi tuženog i njegovog zakonskog zastupnika;
3. ako obje stranke imaju istog zakonskog zastupnika;
4. ako je boravište tuženog nepoznato, a tuženi nema punomoćnika;
5. ako se tuženi ili njegov zakonski zastupnik, koji nemaju punomoćnika nalaze u inostranstvu, a dostavljanje se nije moglo izvršiti.

Privremeni zastupnik se postavlja iz reda advokata ili drugih stručno sposobljenih lica.

Punomoćnici

Punomoćnik - lice poslovno sposobno koje zastupa stranku na osnovu i u granicama datog punomoćja, koje stranka izdaje u pismenoj formi ili usmeno na zapisnik kod suda;

Punomoćnik stranke može biti svako poslovno sposobno lice izuzev lica koje se bave nadripisarstvom. Smrću fizičkog lica odnosno prestankom pravnog lica prestaje i punomoćje koje je ono izdalо.

Punomoćnik za primanje pismena - se postavlja samo sa ovlašćenjem za primanje pismena u slučaju kada sud stranku ili njenog zakonskog zastupnika, koji se nalaze u inostranstvu a nemaju punomoćnika na teritoriji Crne Gore, pozove da u primjerenom roku postave punomoćnika za primanje pismena u Crnoj Gori, uz upozorenje da će u suprotnom to učiniti sud ali o njegovom trošku.

Treća lica u parnici

Umješač - lice koje ima pravni interes da u parnici koja teče među drugim licima jedna od stranaka uspije, može se pridružiti toj stranci i preduzimati parnične radnje na koje bi ta stranka imala pravo;

Imenovani prethodnik - lice na koje ukazuje tuženi kao držalač neke stvari ili prava tvrdeći da stvar ili pravo drži ili koristi u ime tog lica, s ciljem da ono umjesto njega stupi u parnici;

Jezik u postupku

Stranke i drugi učesnici u postupku imaju pravo da prilikom učestvovanja na ročištu i prilikom usmenog preduzimanja drugih procesnih radnji pred sudom upotrebjavaju svoj jezik ili jezik koji razumiju, odnosno, na njihov zahtjev će im se posredstvom tumača obezbijediti usmeno prevođenje na njihov jezik ili jezik koji razumiju svih podnesaka i pismenih dokaza, kao i onoga što se na ročištu iznosi.

Podnesci

Tužba, odgovor na tužbu, pravni lijekovi i druge izjave, predlozi i saopštenja koji se daju van rasprave podnose se pismeno - podnesci, a pismenu formu ispunjavaju i podnesci upućeni telegramom, telefaksom i elektronskom poštom.

Isprave koje se prilažu uz podnesak, podnose se u izvorniku, ovjerenom prepisu ili kao fotokopija koja mora biti ovjerena.

Ako je podnesak nerazumljiv ili nepotpun, sud će ga vratiti radi ispravke ili dopune.

Povraćaj u pređašnje stanje

Ako stranka propusti ročište ili rok za preduzimanje neke radnje u postupku i uslijed toga izgubi pravo na preduzimanje te radnje, sud će toj stranci, na njen predlog, dozvoliti da naknadno izvrši tu radnju („povraćaj u pređašnje stanje“), ako ocijeni da postoje opravdani razlozi koji se nijesu mogli predvidjeti ili izbjegći. Stranka mora podnijeti predlog za povraćaj u pređašnje stanje u roku od 8 dana od prestanka razloga koji je spriječio da blagovremeno preduzme određenu radnju, a ako je kasnije saznala za propuštanje – od dana kada je za to saznala. U svakom slučaju, poslije proteka 60 dana od dana propuštanja, ne može se tražiti povraćaj u pređašnje stanje.

Zapisnici

Zapisnik se sastavlja o radnjama preduzetim na ročištu, a piše ga zapisničar – unosći podatke koje mu diktira sudija. U zapisnik se unosi: naziv i sastav suda, mjesto,

dan i čas vršenja radnje, naznačenje predmeta spora i imena prisutnih stranaka ili trećih lica i njihovih zakonskih zastupnika, odnosno punomoćnika. Zapisnik treba da sadrži bitne podatke o sadržini preuzete radnje, a naročito: da li je rasprava bila javna, sadržina izjava stranaka, njihovi predlozi, dokazi koji su izvedeni, sadržina iskaza svjedoka i vještaka, odluke suda donijete na ročištu, kao i izvornik odluke nakon zaključenja glavne rasprave.

Donošenje odluka

Sud donosi odluke na ročištu ili van ročišta, u obliku presude ili rješenja. O tužbenom zahtjevu sud odlučuje presudom, a u postupku zbog smetanja posjeda rješenjem.

Odluke vijeća donose se poslije tajnog vijećanja i glasanja, kojim rukovodi predsjednik vijeća i stara se da se sva pitanja svestrano i potpuno razmotre.

Dostavljanje pismena

Pismena se dostavljaju preko pošte, a mogu se dostavljati preko ovlašćenog službenog lica suda, ovlašćenog pravnog lica registrovanog za obavljanje poslova dostavljanja, neposredno u sudu ili na drugi način određen zakonom.

Tužba, odgovor na tužbu, poziv za ročište, presuda i rješenja protiv kojih je dozvoljena posebna žalba, pravni lijek, dostaviće se lično stranci, odnosno njenom zakonskom zastupniku ili punomoćniku.

Promjena adrese

Ako stranka ili njen zastupnik u toku postupka ili prije isteka roka od 6 mjeseci nakon pravosnažnog okončanja postupka promijene adresu na koju se dostava obavlja, dužni su o tome odmah obavijestiti sud.

Razmatranje i prepisivanje spisa

Stranke imaju pravo da razmatraju i prepisuju spise parnice u kojoj učestvuju. Ovo pravo uživaju i ostala lica koja imaju opravдан interes za isto, koji interes moraju dokazati sudu.

Parnični troškovi

Parnične troškove sačinjavaju izdaci učinjeni u toku ili povodom postupka. Kad stranka predloži izvođenje nekog dokaza, dućna je da po nalogu suda unaprijed položi iznos potreban za podmirenje troškova koji će nastati povodom izvođenja dokaza, a u suprotnom će se odustati od izvođenja istog. Stranka koja u cjelini izgubi parnicu dužna je da protivnoj stranci njenom umješaču naknadi troškove. Ako stranka djelimično uspije u parnici, sud može, s obzirom na postignuti uspjeh, odrediti da svaka stranka snosi svoje troškove ili da jedna stranka naknadi drugoj i umješaču srazmjeran dio troškova.

Sud će oslobođiti od plaćanja troškova postupka (oslobođenje od plaćanja taksa i oslobođenje od polaganja predujma za troškove svjedoka, vještaka, uvidaja i sudske oglase) stranku koja prema svom opštem imovnom stanju nije u mogućnosti da snosi ove troškove bez štete po nužno izdržavanje sebe i svoje porodice. Odluku o oslobođanju od plaćanja troškova postupka sud će donijeti u roku od 8 dana od podnošenja zahtjeva, uz koji stranka treba da priloži uvjerenje nadležnog organa o svom imovnom stanju.

Tok postupka

Tužba

Parnični postupak se pokreće tužbom.

- tužba - podnesak kojim se lice obraća суду sa zahtjevom da mu pruži pravnu zaštitu za neko svoje povrijeđeno subjektivno pravo. U jednoj tužbi tužilac može istaći više zahtjeva protiv istog tuženog.
- tužba se može preinačiti (objektivno i subjektivno preinačenje)
- objektivno preinačenje tužbe usled promjene istovjetnosti zahtjeva;
- povećanje postojećeg zahtjeva;
- isticanje drugog zahtjeva, uz postojeći;
- subjektivno preinačenje tužbe
- kada umjesto prvobitno tuženog, tuži drugo lice.
- povlačenje tužbe - tužilac tužbu može povući bez pristanka tuženog prije nego što tuženi dostavi odgovor na tužbu. Može se povući i kasnije ali uz pristanak tuženog.
- suparničari - više lica mogu jednom tužbom tužiti, odnosno biti tuženi;

Vrste tužbi

Prema sadržaju tužbenog zahtjeva, tužbe se dijele na:

- **deklaratorne (za utvrđenje)** - kojom tužilac zahtjeva da sud utvrdi postojanje odnosno nepostojanje nekog prava ili pravnog odnosa između stranaka u parnici ili istinitost ili neistinitost neke isprave (npr. utvrđenje prava svojine, utvrđenje ništavosti ugovora ...);
- **kondemnatorne (osuđujuće)** - kojom tužilac zahtjeva da sud obaveže tuženog da nešto učini ili ne učini, odnosno da se od nečega uzdrži (isplata duga, iseljenje iz stana, isplata naknade štete...);
- **konstitutivne (ustanovljajuća, preinačavajuća ili preobražajna tužba)** - kojom tužilac zahtjeva promjenu - preobražaj nekog pravnog odnosa (npr: tužba za razvod braka, ukidanje službenosti, izmjena odluke o čuvanju, vaspitanju i izdržavanju mldb. djece...);

Protivtužba

Protivtužba - tužba koju tuženi podnosi protiv tužioca u istoj parnici do zaključenja rasprave;

Postoje tri vrste protivtužbe:

- **koneksne** - kada se kao uslov za njeno podnošenje traži, da je zahtjev iz protivtužbe u vezi sa tužbenim zahtjevom;
- **kompenzacione** - kada se zahtjev istaknut u tužbi može prebiti sa zahtjevom protivtužbe;
- **prejudicijelne** - kada tuženi traži utvrđenje nekog prava ili pravnog odnosa od čijeg postojanja ili nepostojanja zavisi u cjelini ili djelimično odluka o tužbenom zahtjevu;
- **postojanje parnice** - parnica počinje teći u momentu kada tužba bude dostavljena tuženom. Za razliku od toga parnični postupak je pokrenut kada tužilac predstavlja tužbu sudu;
- **litispendencija** - zabrana vođenja druge parnice pred istim sudom, o istoj stvari, između istih stranaka. Ukoliko parnica već teče, tužba kojom je pokrenuta nova parnica će se odbaciti;
- **pravosnažno presuđena stvar** - zabrana vođenja nove parnice ukoliko je predstavljena pred istim sudom, o istoj stvari (zahtjevu), između istih stranaka prethodna parnica pravosnažno okončana. U tom slučaju nova tužba će se odbaciti - kao nedozvoljena.

Prekid i obustava postupka

Postupak se prekida:

- kada stranka umre;
- kada stranka izgubi parničnu sposobnost a nema punomoćnika;
- kada zakonski zastupnik stranke umre ili prestane njegovo ovlašćenje, a stranka nema punomoćnika u toj parnici;
- kada stranka koja je pravno lice prestane postojati, odnosno kada nadležni organ pravosnažno odluči o zabrani rada;
- kad se podnese predlog za pokretanje stečajnog postupka u sprovima u kojima je tuženi stečajni dužnik;
- kad usled rata ili drugih uzroka prestane rad u sudu i
- kad je to drugim zakonom određeno.

Obustava postupka - postupak se obustavlja kad stranka umre ili prestane da postoji ako se u sporu odlučuje o pravima koja ne prelaze na njene naslednike odnosno pravne sledbenike.

Dokazi i izvođenje dokaza

Dokazi - svaka stranka je dužna da predloži izvođenje dokaza i iznese činjenice na kojima zasniva svoj zahtjev ili pobija navode druge strane. Dokazuju se odlučne činjenice a ne dokazuju se opštepoznate činjenice i činjenice koje među strankama nijesu bile sporne;

Teret dokazivanja - stranka koja tvrdi da ima neko pravo snosi teret dokazivanja činjenice koja je bitna za njegov nastanak ili ostvarivanje;

Dokazna sredstva - uviđaj, isprave, svjedoci, vještaci i saslušanje parničnih stranaka.

Pipremanje glavne rasprave

Ove pripreme obuhvataju:

- prethodno ispitivanje tužbe;
- dostavljanje tužbe na odgovor tuženom;
- održavanje pripremnog ročišta;
- zakazivanje glavne rasprave;

Prethodno ispitivanje tužbe - otklanjanje procesnih smetnji za dalje vođenje parnice (koje se tiču urednosti tužbe, sposobnosti tužioca i tuženog da budu stranke, stvarne i mjesne nadležnosti i dr.);

Tužba na odgovor tuženom - tužba sa prilozima se tuženom dostavlja u roku od 30 dana od dana prijema uredne tužbe sudu. Tuženi je dužan da u roku od 30 dana od dana prijema tužbe, sudu dostavi odgovor na tužbu.;

Pripremno ročište - nakon prijema odgovora na tužbu, a najkasnije u roku od 30 dana se zakazuje pripremno ročište. Svrha pripremnog ročišta je da se tuženi izjasni o navodima iz tužbe, a zatim da obje stranke predlože izvođenje dokaza i izjasne se o predlozima za izvođenje dokaza druge stranke i da se odvoje sporne od nespornih činjenica a sve u cilju ekonomičnosti i efikasnosti vođenja parnice;

Zakazivanje glavne rasprave – na pripremnom ročištu sud će rješenjem odrediti: dan i čas održavanja glavne rasprave, pitanja o kojima će se raspravljati, dokaze koji će se izvesti i lica koja će biti pozvana na glavnu raspravu.

Glavna rasprava

Faza postupka koja se održava najkasnije u roku od 60 dana od dana održavanja pripremnog ročišta na kojoj se izvode dokazi. Sud rukovodi glavnom raspravom i usmjerava je. Odlaže se ako postoji potreba da se dokazni postupak dopuni saslušanjem svjedoka ili pribavljanjem priznatih dokaza, kao i eventualnim izjašnjenjem druge strane vezano za predloge istaknute na samoj glavnoj raspravi. Ročište za glavnu raspravu se ne može odložiti na period duži od 30 dana osim u slučajevima određenim zakonom. Glavnom raspravom rukovodi sud, a rasprava je u pravilu javna. Izuzetno sud može isključiti javnost za cijelu glavnu raspravu ili jedan njen dio ako to zahtijevaju interesi čuvanja državne, službene, poslovne ili lične tajne, interesi javnog reda ili razlozi morala. U bračnim i porodičnim sporovima javnost je isključena. Glavna rasprava se zaključuje kada je predmet spora dovoljno raspravljen da se može donijeti odluka.

Mirno rješavanje sporova

Sudska poravnanje

Stranke mogu zaključiti poravnanje o predmetu spora (sudska poravnanje) u toku cijelog postupka. Poravnanje može da se odnosi na cijeli tužbeni zahtjev ili na njegov dio. Sud na način koji ne ugrožava njegovu nepristrasnost u toku cijelog postupka nastoji da stranke zaključe poravnanje. Zaključeno sudska poravnanje može se pobijati samo tužbom (npr. zbog toga što je zaključeno u zabludi ili pod uticajem prinude ili prevare, itd.).

Okončanje parnice

- dispozitivnim radnjama stranaka - voljom stranaka;
- povlačenjem tužbe;
- odricanjem od tužbenog zahtjeva;
- priznanjem tužbenog zahtjeva;

- sudskim poravnanjem - sporazum stranaka o predmetu spora, koji zaključuju pred sudom;
- presudom se odlučuje o zahtjevu koji se tiče glavne stvari i sporednih traženja

U slučaju kada sud usvaja tužbeni zahtjev, može donijeti:

- obavezujuću presudu;
- utvrđujuću presudu;
- preobražajnu presudu;

Ova podjela je izvršena prema vrstama podnijetih tužbi.

Tužbeni zahtjev se može usvojiti u cijelosti ili djelimično.

Zakon o parničnom postupku poznaje:

Djelimičnu presudu - koja se može donijeti kada sud usvoji samo neki od više postavljenih zahtjeva ili samo dio jednog zahtjeva koji su "sazreli" za konačnu odluku;

Međupresuda - koja se donosi kada se odlučuje samo o osnovu tužbenog zahtjeva ukoliko je u pogledu osnova stvar sazrela za donošenje odluke, ali ne i o njegovoj visini;

Presuda na osnovu priznanja - sud donosi kada tuženi prizna cijeli ili dio tužbenog zahtjeva;

Presudu na osnovu odricanja - sud može donijeti kada se tužilac do zaključenja glavne rasprave odrekne cijelog ili dijela tužbenog zahtjeva; tada sud donosi presudu kojom se tužbeni zahtjev odbija, kao neosnovan; za odricanje od tužbenog zahtjeva nije potreban pristanak tuženog;

Presuda zbog propuštanja - sud može donijeti ukoliko tuženi u roku od 30 dana ne dostavi odgovor na tužbu pod uslovom: da mu je tužba bila uredno dostavljena, ako se ne radi o zahtjevu kojim stranke ne mogu raspolagati, ako osnovanost zahtjeva proizilazi iz činjenica, koje su navedene u tužbi, ako činjenice na kojima se zasniva tužbeni zahtjev nijesu u suprotnosti sa dokazima koje je dostavio tužilac ili sa činjenicama koje su opštepoznate; ukoliko su ispunjeni svi uslovi sud donosi presudu kojom usvaja tužbeni zahtjev.

Dopunska presuda - donosi se na predlog stranke, ukoliko je sud propustio da odluči o svim zahtjevima o kojima se mora odlučiti presudom ili o dijelu tužbenog zahtjeva; ukoliko stranka ne podnese predlog za donošenje dopunske presude u roku od 15 dana, smatraće se da je tužba u tom dijelu povučena.

Rješenjem se odlučuje:

- u parnicama zbog smetanja posjeda rješenje ima karakter meritorne odluke.
- rješenje o povlačenju tužbe

Rješenjem se inače odlučuje o svim procesnim prigovorima u koje spadaju prigovori nenađežnosti suda, nenađežnosti domaćeg suda, stvarne i mjesne nenađežnosti, prigovoru litispendencije, pravosnažno presuđene stvari, nepostojanju pravnog interesa za podnošenje tužbe, prigovor koji se tiče neurednosti tužbe i za-stupanja, nedozvoljenost tužbe ili nedostatka stranačke sposobnosti. Radi se dakle, o prigovorima koji se odnose na procesne pretpostavke za vođenje parnice, koje moraju postojati odnosno ne smiju postojati. U ostalim slučajevima rješenjem se upravlja parnicom, odlučuje o troškovima postupka, o izvođenju dokaza, prekidu i obustavi postupka, spajanju i razdvajanju parnica, učešću umješača, subjektivnom i objektivnom preinačenju tužbe, kao i o predlogu za povraćaj u predašnje stanje. Rješenja protiv kojih je dozvoljena žalba moraju biti urađena u pismenom otpravku sa obrazloženjem, a rješenja protiv kojih nije dozvoljena žalba (rješanja kojim se rukovodi glavnom raspravom) ne moraju biti pismeno urađena, niti ista moraju biti obrazložena.

Pravni lječovi u parničnom postupku

Redovni pravni lijek

Žalba - izjavljuje se protiv presude i rješenja donijetih u prvostepenom postupku, u roku od 15 dana od dana donošenja odnosno dostavljanja prepisa presude, ako u ovom zakonu nije određen drugi rok (npr. u mjeničnim i čekovnim sporovima u radnim sporovima i sporovima smetanja posjeda rok za žalbu iznosi 8 dana).

Žalba se podnosi sudu koji je izrekao prvostepenu presudu, u dovoljnem broju primjeraka za sud i protivnu stranku. Primjerak blagovremene, potpune i dozvoljene žalbe prvostepeni sud dostavlja protivnoj stranci na odgovor.

Blagovremeno izjavljena žalba sprečava da presuda postane pravosnažna u dijelu koji se pobija. O žalbi odlučuje drugostepeni sud u sjednici vijeća ili na osnovu održane rasprave.

Razlozi zbog kojih se presuda može žalbom pobijati:

- zbog bitne povrede odredaba parničnog postupka;
- zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i
- zbog pogrešne primjene materijalnog prava.

Drugostepeni sud može u sjednici vijeća ili na osnovu održane rasprave:

- odbaciti žalbu kao neblagovremenu, nepotpunu ili nedozvoljenu;
- odbiti žalbu kao neosnovanu i potvrditi prvostepenu presudu;
- ukinuti presudu i vratiti predmet prvostepenom суду na ponovno suđenje;
- ukinuti prvostepenu presudu i odbaciti tužbu;
- preinačiti prvostepenu presudu i odlučiti na drugi način.

Pravosnažna presuda je ona presuda koja se više ne može pobijati žalbom, zbog toga što je o žalbi već odlučivano (odbijena žalba kao neosnovana) od strane drugostepenog suda ili zbog toga što u zakonskom roku protiv iste nije izjavljena žalba.

Vanredni pravni lijekovi

Revizija

Revizija - izjavljuje se protiv pravosnažne presude donesene u drugom stepenu, u roku od 30 dana od dana dostavljanja prepisa presude.

Revizija nije dozvoljena u imovinskopravnim sporovima u kojima se tužbeni zahtjev odnosi na potraživanje u novcu, na predaju stvari ili izvršenje neke druge činidbe, ako vrijednost predmeta spora pobijanog dijela pravosnažne presude ne prelazi iznos od 10.000,00 €. Izuzetno, revizija je uvijek dozvoljena u sporovima o izdržavanju kada je izdržavanje prvi put određeno ili ukinuto, u sporovima o naknadništete za izgubljeno izdržavanje usled smrti davaoca izdržavanja i zbog izgubljene zarade ili drugih prihoda po osnovu rada, kada su te odštete prvi put određene ili ukinute i u imovinskim sporovima, koji nastanu iz protivustavnih i protivzakonitih pojedinačnih akata i radnji kojim se pravna ili fizička lica stavljamaju u neravnopravni položaj na tržištu ili na drugi način narušava tržište, uključujući i sporove o naknadi štete, koja se tim prouzrokuje.

O reviziji odlučuje Vrhovni sud Crne Gore, i to bez rasprave. Podnesena revizija ne zadržava izvršenje pravosnažne presude protiv koje je izjavljena. Revizija se podnosi sudu koji je izrekao prvostepenu presudu u dovoljnem broju primjeraka za sud i protivnu stranku. Primjerak blagovremene, potpune i dozvoljene revizije prvostepeni sud dostavlja protivnoj stranci na odgovor. O reviziji revizijski sud odlučuje bez rasprave.

Revizijski sud odlučujući o reviziji može:

- reviziju odbaciti kao neblagovremenu, nepotpunu ili nedozvoljenu;
- reviziju odbiti kao neosnovanu;

- rješenjem ukinuti u cjelini ili djelimično presudu drugostepenog i prvostepenog suda ili samo presudu drugostepenog suda i predmet vratiti na ponovno sudjenje;
- rješenjem ukinuti doneSene presude i odbaciti tužbu;
- usvojiti reviziju i preinačiti pobijanu presudu.

Revizija se može izjaviti i protiv rješenja drugostepenog suda kojim je postupak pravosnažno završen (npr. rješenje o odbacivanju tužbe zbog prigovora postojanja parnice, prsudjene stvri, zbog proteka prekluzivnog roka za podnošenje tužbe...).

Zahtjev za zaštitu zakonitosti

Zahtjev za zaštitu zakonitosti - izjavljuje se protiv pravosnažne sudske odluke od strane državnog tužioca u roku od tri mjeseca, i to ukoliko se izjavljuje protiv odluke donesene u prvom stepenu protiv koje nije izjavljena žalba rok se računa - od dana kada se ta odluka više nije mogla pobijati žalbom, a ako se izjavljuje protiv odluke donesene u drugom stepenu - od dana kada je ta odluka dostavljena onoj stranci kojoj je kasnije dostavljena.

O zahtjevu za zaštitu zakonitosti odlučuje Vrhovni sud Crne Gore.

Zahtjev za zaštitu zakonitosti i revizija su paralelna vanredna pravna sredstva, s tim što revizija služi za zaštitu subjektivnog građanskog prava, dok zahtjev za zaštitu zakonitosti, kako ide u prilog jedne ili druge stranke, ima širi domašaj u pogledu zaštite pravnog poretka odnosno društvenog interesa. Zbog toga, državni tužilac u pogledu uslova ima šire mogućnosti za podizanje zahtjeva za zaštitu zakonitosti od mogućnosti, koje su priznate stranakama za izjavljivanje revizije.

Ukoliko su protiv iste odluke podnesena i revizija i zahtjev za zaštitu zakonitosti, Vrhovni sud Crne Gore odlučiće o tim pravnim ljekovima jednom odlukom.

Ponavljanje postupka

Predlog za ponavljanje postupka - pravosnažno okončani postupak se može na predlog stranke ponoviti:

- ako kojoj stranci nezakonitim postupanjem, a naročito propuštanjem dostavljanja, nije pružena mogućnost da raspravlja;
- ako je bilo izvršeno lično dostavljanje prvog pisma, a stranka je bila odsutna duže od tri mjeseca neprekidno;
- ako je u postupku kao tužilac ili tuženi učestvovalo lice koje ne može biti stranka u postupku ili ukoliko su postojali nedostaci u pogledu zastupanja;
- ako se odluka suda zasniva na lažnom iskazu svjedoka ili vještaka;

- ako se odluka suda zasniva na ispravi koja je falsifikovana ili u kojoj je ovjeren neistinit sadržaj;
- ako je do odluke suda došlo usled krivičnog djela sudije, zakonskog zastupnika ili punomoćnika stranke, protivne strane ili kog trećeg lica;
- ako stranka stekne mogućnost da upotrijebi pravosnažnu odluku suda, koja je ranije medju istim strankama donijeta o istom sporu;
- ako se odluka suda zasniva na drugoj odluci suda ili odluci drugog organa, a ta odluka bude pravosnažno preinačena, ukinuta odnosno poništena;
- ako stranka sazna za nove činjenice ili nadje ili stekne mogućnost da upotrijebi nove dokaze na osnovu kojih je za stranku mogla biti donijeta povoljnija odluka da su te činjenice ili dokazi bili upotrijebljeni u ranijem postupku;

Predlog za ponavljanje postupka se podnosi sudu u roku od 30 dana, s tim što je za svaku pojedinu tačku po kojoj se predlog podnosi zakonom predviđeno od kada ovaj rok teče. Objektivni rok je 5 godina, koji se računa od dana pravosnažnosti presude. Protekom tog roka, predlog se ne može podnijeti, osim ako se ponavljanje traži iz razloga navedenih tač. 1, 2 i 3.

Predlog za ponavljanje postupka se podnosi uvijek sudu koji je donio odluku u prvom stepenu. O predlogu odlučuje prvostepeni sud, osim ako se razlog za ponavljanje odnosi isključivo na postupak pred višim sudom.

O predlogu se odlučuje rješenjem kojim se može:

- predlog za ponavljanje postupka odbaciti kao neblagovremen, nepotpun ili nedozvoljen;
- dozvoliti ponavljanje postupka i ukinuti odluka donijeta u ranijem postupku;
- odbiti predlog za ponavljanje postupka kao neosnovan.

Ako u roku za izjavljivanje revizije, stranka podnese predlog za ponavljanje postupka samo iz razloga zbog kojih se može izjaviti i revizija, smatraće se da je stranka izjavila reviziju.

Ako stranka izjavi reviziju, a istovremeno podnese i predlog za ponavljanje postupka, sud će prekinuti postupak povodom predloga za ponavljanje postupka do okončanja postupka po reviziji.

Posebni postupci

Zakon o parničnom postupku sadrži i posebne postupke, koji su izdvojeni iz razloga hitnosti, zbog uprošćenog načina dokazivanja ili zbog razloga koji su prouzrokovani posebnom vrstom sporova.

Posebni postupci su:

- postupak u parnicama iz radnih odnosa;
- postupak u parnicama zbog smetanja posjeda;
- postupak u sporovima male vrijednosti;
- postupak u privrednim sporovima;
- izdavanje platnog naloga;
- postupak pred arbitražama;

Za posebne postupke u Zakonu važe prvenstveno one odredbe, koje regulišu tu vrsu postupka, a opšte odredbe Zakona o parničnom postupku, samo ako u posebnim nije drugačije uredjen postupak.

Vanparnični postupak

Vanparnični postupak je regulisan Zakonom o vanparničnom postupku ("Službeni list RCG" br.27/06) kojim su određena pravila po kojima sudovi postupaju i odlučuju o ličnim, porodičnim, imovinskim i drugim pravnim stvarima, koja se po zakonu rješavaju u vanparničnom postupku.

U vanparničnom postupku, po pravilu nema spora o pravu između učesnika u postupku, a ako se spor pojavi, vanparnični postupak se prekida i učesnici se upućuju na parnicu.

Učesnici u vanparničnom postupku

Učesnik u vanparničnom postupku je lice koje je postupak pokrenulo, lice o čijim se pravima ili pravnim interesima odlučuje u postupku, kao i organ koji učestvuje u postupku, na osnovu zakonskog ovlašćenja da pokrene postupak bez obzira da li je postupak pokrenuo ili je kasnije stupio u postupak.

- **predlagač** - lice odnosno organ po čijem zahtjevu je postupak pokrenut;
- **protivnik predlagača** - lice prema kome se pravo ili pravni interes predlagača ostvaruje;

Pokretanje postupka

Vanparnični postupak se u pravilu pokreće predlogom fizičkog ili pravnog lica, kao i predlogom organa odredjenog ovim ili drugim zakonom.

Izuzetno, vanparnični postupak sud pokreće po službenoj dužnosti (npr: postupak raspravljanja zaostavštine, postupak određivanja pravične naknade za ekspropriisane nepokretnosti, postupak prisilnog smještaja u psihijatrijsku ustanovu).

U vanparničnim stvarima usmenost i neposrednost nije propisana kao princip postupanja. Po zakonu, o zahtjevima učesnika se odlučuje na osnovu rasprave samo kada je to izričito propisano, ili kada sud smatra da je održavanje ročišta potrebno radi razjašnjenja i utvrđenja odlučnih činjenica ili cijelishodno iz drugih razloga. Obavezno je održavanje rasprave na ročištu u postupku raspravljanja zaostavštine, postupku fizičke diobe, postupku oduzimanja i vraćanja roditeljskog prava.

U postupku u kome se odlučuje o statusnim pravima javnost je isključena, osim u postupku proglašenja nestalog lica umrlim i u postupku dokazivanja smrti.

Odluke

U vanparničnom postupku sud može donijeti:

- rješenje o povlačenju predloga - ako predlagač povuče predlog do donošenja prvostepenog rješenja, a najkasnije dok postupak nije pravosnažno završen;
- rješenje o obustavi postupka - ako je predlog povučen poslije donošenja prvostepenog rješenja;
- rješenje o mjesnoj nadležnosti po službenoj dužnosti i ustupiti predmet mjesno nadležnom суду;
- rješenje o obustavi - ako utvrdi da bi postupak trebalo sprovesti po pravilima parničnog postupka;
- rješenje kojim odlučuje o zahtjevu učesnika u vanparničnom postupku.

U vanparničnom postupku shodno se primjenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku, ako ovim ili drugim zakonom nije drukčije odredjeno.

Žalba

Rok za žalbu iznosi 15 dana od dana dostavljanja rješenja, ako ovim ili drugim zakonom nije drukčije određeno. Žalba zadržava izvršenje rješenja, ako ovim ili drugim zakonom nije drukčije određeno. Sud može iz važnih razloga odlučiti da žalba ne zadržava izvršenje rješenja. Drugo obilježje žalbe u vanparničnom postupku sastoji se u tome što ono nema strogo devolutivni karakter. To znači, da prvostepeni sud može povodom žalbe, sam novim rješenjem preinačiti ili ukinuti svoje ranije rješenje, ako se time ne vrijedaju prava drugih učesnika koja se zasnivaju na tom rješenju. Ako prvostepeni sud ne preinači ili ukine svoje rješenje, spise sa žalbom će dostaviti drugostepenom суду na rješavanje, bez obzira da li je žalba podnesena u zakonskom roku. Drugostepeni sud može iz važnih razloga odlučiti i o neblagovremenoj žalbi, ako se time ne vrijedaju prava drugih lica koja se zasnivaju na tom rješenju, što je razlika u odnosu na parnični postupak, u kojem je rok za žalbu strogo prekluzivan.

Pravožnažnost rješenja donesenog u vanparničnom postupku ne sprječava učesnike da svoj zahtjev o kome je rješenjem odlučeno ostvaruju u parnici ili u postupku pred drugim nadležnim organom, kad im je to pravo priznato ovim ili drugim zakonom.

Ostali posebni postupci

Uređenje ličnih stanja

- oduzimanje i vraćanje poslovne sposobnosti;
- prisilni smještaj u psihijatrijsku ustanovu;
- proglašenje nestalog lica za umrlo i dokazivanje smrti;

Uređenje porodičnih odnosa

- produženje i prestanak produženog roditeljskog prava;
- oduzimanje i vraćanje roditeljskog prava;
- dozvola za zaključenje braka;
- proglašenje djeteta za rodjeno u braku;

Uređenje imovinskih odnosa

- raspravljanje zaostavštine;
- određivanje naknade za eksproprijanu nepokretnost;
- uređenje upravljanja i korišćenja zajedničke stvari;
- dioba zajedničkih stvari ili imovine;
- uređenje međa;
- sastavljanje sudskog testamenta;
- poništenje isprave;
- sudski depozit;

Postupak izvršenja i obezbjeđenja

Zakonom o izvršenju i obezbjeđenju ("Službeni list Crne Gore" br.36/11) određena su pravila postupka prinudnog ostvarivanja potraživanja na osnovu domaće ili strane izvršne isprave ili vjerodostojne isprave i postupak obezbjeđenja potraživanja. Ovaj zakon se primjenjuje i na prinudno izvršenje odluke donijete u upravnom postupku, koja glasi na ispunjavanje novčane obaveze, ako se izvršenje sprovodi na nekretninu-

ma, akcijama i udjelima članova u privrednom društvu, kao i na prinudno izvršenje notarskih akata i drugih isprava propisanih zakonom.

Prinudno izvršenje se sprovodi u slučajevima kada obaveza iz pravosnažne sudske odluke ili odluke drugog nadležnog organa nije dobrovoljno izvršena u ostavljenom roku.

Postupak izvršenja i postupak obezbjeđenja su hitni. Postupak izvršenja pokreće se predlogom izvršnog povjerioca, a postupak obezbjeđenja predlogom predлагаča obezbjeđenja.

Lica u postupku

- izvršni povjerilac - lice čije se potraživanje ostvaruje;
- izvršni dužnik - lice prema kojem se ostvaruje potraživanje;

Lica u postupku obezbjeđenja

- predlagač obezbjeđenja - lice koje je pokrenulo postupak radi obezbjeđenja nekog potraživanja;
- protivnik obezbjeđenja - lice prema kome se obezbjeđuje potraživanje;

Postupak izvršenja

Izvršni postupak se pokreće predlogom za izvršenje, uz koji se podnosi pravosnažna i izvršna isprava ili vjerodostojna isprava, kojom je utvrđeno potraživanje.

Izvršne isprave

- izvršna sudska odluka i sudska poravnjanje;
- ugovor o hipoteci odnosno založna izjava sačinjena saglasno propisima kojima se uređuje hipotetka;
- notarski akt;
- druga isprava koja je zakonom odredjena kao izvršna isprava.

Vjerodostojne isprave

- mjenica i ček sa protestom;
- obveznica ili druga hartija od vrijednosti koje imaoču daju pravo na isplatu nominalne vrijednosti;
- faktura (račun) sa otpremnicom;

- izvodi iz poslovnih knjiga za izvršene komunalne usluge, usluge električne energije, telefonske i druge slične usluge;
- bankarska garancija;
- akreditiv;
- ovjerena izjava izvršnog dužnika, kojom ovlašćuje banku da izvrši prenos sredstava;
- obračun kamata sa dokazima o osnovu dospjelosti i visina potraživanja;
- ovjerena privremena ili okončana situacija u vezi sa izvršenim gradjevinskim radovima;

Sredstva i predmeti izvršenja

Sredstva izvršenja su izvršne radnje kojima se po zakonu potraživanje prinudno ostvaruje.

Sredstva izvršenja radi ostvarivanja novčanog potraživanja su:

- prodaja pokretnih stvari;
- prodaja nepokretnih stvari;
- prenos novčanog potraživanja;
- prenos potraživanja za predaju pokretnih stvari ili nepokretnosti;
- unovčenje drugih imovinskih prava;
- prenos sredstva koja se vode na računu kod banke;
- prodaja akcija;
- prodaja udjela u privrednim društvima.

Sredstva izvršenja radi ostvarivanja nenovčanog potraživanja su:

- predaja pokretnih stvari;
- ispražnjenje i predaja nepokretnosti;
- obaveza na činjenje, nečinjenje ili trpljenje;
- fizička dioba stvari;
- predaja i oduzimanje djeteta;
- vraćanje zaposlenog na rad;
- upisivanje prava na nepokretnosti u katastar nepokretnosti;

Predmeti izvršenja su stvari i prava na kojima se po zakonu može sprovesti izvršenje radi ostvarivanja potraživanja.

Odluke - rješenje i zaključak

O predlogu za izvršenje sud odnosno javni izvršitelj je dužan da odluči u roku od 5 dana od dana podnošenja predloga. Izvršni povjerilac može u toku postupka izvršenja, bez saglasnosti izvršnog dužnika, u potpunosti ili djelimično povući predlog za izvršenje. U tom slučaju izvršenje će se obustaviti rješenjem o obustavi, kojim se ukidaju sve sprovedene izvršne radnje, ako se time ne dira u stečena prava trećih lica.

O predlogu za izvršenje sud može:

- rješenjem o izvršenju - da usvoji u cjelini ili djelimično predlog za izvršenje;
- rješenjem u cjelini ili djelimično odbiti predlog za izvršenje;
- rješenjem odbaciti predlog za izvršenje;

Protivrješenja o izvršenju, rješenja o odbacivanju odnosno odbijanju predloga za izvršenje može se izjaviti prigovor, u roku od 5 dana od dana dostavljanja rješenja i to suđu, koji je odlučivao o predlogu za izvršenje. O prigovoru, u drugom stepenu odlučuje vijeće istog suda.

Zaključkom se određuje provođenje pojedinih radnji i odlučuje o pitanjima upravljanja postupka. Protiv zaključka nije dozvoljen prigovor.

Odlaganje izvršenja

Na predlog izvršnog povjerioca može se odložiti izvršenje ako sprovođenje izvršenja nije otpočelo.

Na predlog izvršnog dužnika izvršenje se može u potpunosti ili djelimično odložiti, ako izvršni dužnik učini vjerovatnim da bi sprovođenjem izvršenja pretrpio nenadoknadiv ili teško nadoknadivu štetu, pod određenim uslovima, koje odlaganje se uslovjava polaganjem jemstva. Može se odložiti ako postoje opravdani razlozi - teži oblici zdravstvene i socijalne ugroženosti izvršnog dužnika.

Protivizvršenje

Kada je izvršenje sprovedeno, izvršni dužnik može predložiti protivizvršenje - zahtijevati od suda da obaveže izvršnog povjerioca da mu vrati ono što je izvršenjem dobio, pod uslovom ako je:

- izvršna isprava pravosnažno ukinuta, preinačena, poništена ili stavljena van snage;
- u toku izvršnog postupka dobrovoljno izmirio potraživanje izvršnog povjerioca;
- rješenje o izvršenju pravosnažno ukinuto ili preinačeno;

- pravosnažnom sudskom odlukom izvršenje proglašeno za nedopušteno.

Postupak obezbjeđenja

Postupak obezbjeđenja se pokreće predlogom predlagača obezbjeđenja.

Sredstva obezbjeđenja

- založno pravo na nepokretnostima na osnovu izvršne isprave - zasniva se upisom u katastar nepokretnosti;
- založno pravo na nepokretnostima i pokretnim stvarima na osnovu sporazuma stranaka;
- prethodne mjere - određuju se na osnovu odluke koja glasi na novčano potraživanje, a koja nije postala pravosnažna ili nije postala izvršna, ako predlagač obezbjeđenja učini vjerovatnim opasnost da bi se bez tog obezbjeđenja osujetilo ili znatno otežalo ostvarenje potraživanja;
- privremene mjere - sredstvo obezbjeđenja novčanog ili nenovčanog potraživanja.

Privremene mjere za obezbjeđenje novčanog potraživanja

Radi obezbjeđenja novčanog potraživanja može se odrediti svaka mјera, kojom se postiže svrha takvog obezbjeđenja a naročito:

- zabrana protivniku obezbjeđenja da raspolaže pokretnim stvarima, kao i čuvanje tih stvari;
- zabrana otuđenja i optrerećenja akcija ili udjela u privrednom društvu, uz upis zabrane u odgovarajuću evidenciju.
- zabrana protivniku obezbjeđenja da otudi ili optereti svoje nepokretnosti ili stvana prava koja su na nepokretnosti upisana u katastar nepokretnosti u njegovu korist, uz upis te zabrane u katastar nepokretnosti;
- zabrana dužniku protivnika obezbjeđenja da isplati protivniku obezbjeđenja potraživanje ili da mu preda stvari, kao i zabrana protivniku obezbjeđenja da primi stvari, da naplati potraživanje i da njima raspolaže;
- nalog banci da protivniku obezbjeđenja ili trećem licu, po nalogu protivnika obezbjeđenja, uskrati sa računa protivnika obezbjeđenja isplatu novčanog iznosa za koji je određena privremena mјera.

Ove privremene mјere se mogu odrediti pod uslovom da je predlagač obezbjeđenja učinio vjerovatnim postojanje potraživanja i opasnost da će bez takve mјere protivnik obezbjeđenja osujetiti ili znatno otežati naplatu potraživanja, time što će svoju imovinu, odnosno svoja sredstva otuđiti, prikriti ili na drugi način njima raspolagati.

